

4066

సామెతలు

భౌతిక సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

వ్యవస్థాపకులు : విద్యాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 13

రాజమహేంద్రవరము 16-11-1990, 1-12-1990

సంచికలు 26, 27

—* ఈ సంచికలో రచయితలు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం నామ సంఖ్య.... గ్రంథాలయం నామ సంఖ్య....

1. శ్రీమతి జి. తాయారమ్మ
2. డా॥ సి. సూర్యనారాయణ
3. డా॥ ఎ. పద్మబాల
4. డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ
5. శ్రీ ఖండాపు మన్మథరావు
6. శ్రీ పి. మోహన్

7. శ్రీ క్రొవ్విడి రామం హైదరాబాదు.
8. శ్రీ లోకా జగన్నాథశాస్త్రి
9. శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి
10. శ్రీ ఆచార్య భావన్
11. శ్రీ చావలి సాంబశివ సుబ్రహ్మణ్యం
12. శ్రీమతి జి. సుగుణకుమారి
13. శ్రీ శే॥ విద్యాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

వచ్చే సంచికలోని చక్కటి శీర్షికలు :—

1. భారతాంధ్రీకరణము-కవిత్వం అనువాద విభావము.
2. కాంతిదూత (కవిత).
3. ప్రాచీన సాహిత్యామృతం-కథకుడుగా వన్నయకట్ట.
4. మధురభక్తి (కవిత).
5. ఆధునిక కవిత్వం-పాఠకుల స్పందన,
6. పిరదోసి కావ్యవైశిష్ట్యం.
7. వెలుదండవారి "రాధికాదర్శనం"-సమీక్ష.
8. "మన మహర్షులు-ఆధునిక విజ్ఞానము" -సమీక్ష.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును

విడి వ్రతి 0-80 పై.

6 మాసములకు రు. 6-50

సంవత్సర చందా రు. 12-00

సంపాదకుని మాట

వ్రాసిన మాటలు అచ్చు అయినంతమాత్రాన అది సాహిత్యం అనిపించుకోదు. ఆ మాటల కొక భావం, దాని కొక ప్రయోజనం ఉండాలి. నలుగురూ చదివి, నాలుగు కాలాలపాటు నిలిచే రచనలు చేసినప్పుడే రచయితకీ, రచనకీ విలువ ఏర్పడుతుంది. వ్రాసే విషయం మీద పూర్తిగా అవగాహన లేకుండా రచనలు వస్తున్నాయి. ఇది వాంఛనీయం కాదు. దురదృష్టవశాత్తు పలువిధాలైన ఆకర్షణలకు లోబడిపోతున్నారు పత్రికలు-వారినిబట్టి రచయితలూనూ-ఈ రకమైన దృక్పథం నుంచి మార్పు వస్తే తప్ప మంచి రచనలు వెలుగు చూడవు. ఎంత క్లిష్టమైన భావాన్నయినా అతి సున్నితంగా చక్కగా చెప్పడానికి ఉపయోగించే భాష మనది. ఆ భాషకు వెలుగు నిచ్చి విలువ పెంచడానికి మనందరం సమానంగా బాధ్యులమే- ఈ విషయాన్ని అందరూ గుర్తించుకోరిక.

— సంపాదకుడు

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

1. 'కరుణశ్రీ' శ్రీ పాపయ్య శాస్త్రి

—శ్రీమతి జి. రాయారమ్మ. ఎం. ఏ.,

సాహితీ పండిత్యం దలరెడు కావ్య కనుమములు అనేకములు. ఏ తువ్వన కాతవ్వన తన కావిలోను, తేనెలోను, తీసిపోనిది తేనెలొలుకు తెలుగు భాష యందు తెలుగు సాహిత్య విభాగమును బట్టి అది తదియొకములై దళవిధ దళలతో ప్రకాశించుచున్నను, ప్రధానముగ రెండే గ్రంథభాగములు. ఒకటి పూర్వయోగము, రెండు నవ్యయోగము. పూర్వ కవులకు చెందిన సాహిత్యము పూర్వము అది అపూర్వము. నవ్యసాహిత్యము నవ్యము.

బలాబలములలో, అనుభవానుభవము, జ్ఞానాజ్ఞానములలో పూర్వయోగ కృత మధ్యగత భేదము సాహిత్యము కూడ గలదని చెప్పకతప్పదు. కారణం, "సాహిత్యము సమాజమునకు దర్పణం కాదు!" పూర్వయోగ సాహిత్యము రిమి పసిమి వన్నెల పచ్చబంగారము సుమము. నేటి ఇతర జేత వాగరకతలతో ఇతర భాషల ప్రభావముతో కూడుకొని కొంత మెరుగు తరిగి రూపుమారిన బంగార ముకద తప్పదు.

ఎంత మార్పుచెందినా అక్కడక్కడ ఇంకా నవ్యకవుల దృష్టి పూర్వసాంప్రదాయమును విడలేదని విడనదని మన మోక్షభూమి భారతమాత చెప్పుచున్నది. పూర్వకవులైన నన్నయ, పోతన ము॥ కవులు నేటికిని సంస్కరణీయులై ఇప్పటికీ అప్పటికంటే గొప్పగా 'జయంత్యాది' ఉత్సవములు జరుపుచున్నారంటే వారి సాహితీ విలువ, రచనా శమత్కృతి గ్రహింపగలిగినవారే గుర్తించగలరు.

మెరుగుతున్న ధరలతోపాటు తరుగుతున్న బరువు, నిలువలతో ఉన్నవన్నమవుచున్న నస్తుచయము, సమాజజీవితమువలె, కావ్యాలలో, కవిత్వములో సారము బలము తగ్గి కాగితపు బరువు మోత్రమే మిగులుచున్న ఈ దోజాల్లో కీ॥ శే॥ కళా ప్రపూర్ణ, జ్ఞానపీఠవిజేత, విశ్వసాధ; కమలీయ కవితాచక్రవర్తి 'కరుణశ్రీ' శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రిగారు శుభాజి పాండితీగణిముఖ్యో పూర్వ కవుల కోరికకు చెందిన కోరిమలు.

'జేత భాషలందు తెలుగు లెస్స' అను కవిసార్వభౌముని 'క్రీడాభిరామ' పలుకు లీనాటికి తెలుగువోట ప్రతిభ్యనిస్తున్నవి. అదికవి నన్నయనాటినుండి తెలుగు కవులు 'అక్షర రమ్యత'ను ఆరాధించుచు సంస్కృత సాహిత్యములో నున్న మృదుమధుర పదప్రయోగములను చేర్చుటలో తెలుగు కవులు సిద్ధులునులే నారు. సమస్తాంధ్ర జాతీయతలో లలిత లలిత పద పద ప్రయోగములలోకి పాపయ్య శాస్త్రిగారు సిద్ధులును. శ్రీ నందూరి రామకృష్ణమాచార్యులుగా రన్నట్లు సమస్తాంధ్ర కవిప్రయోగ విశేషములలో 'సమానాపక ర్తయ'లైన ధర్మములతో, తెలుగుదనం శ్రీ పాపయ్యశాస్త్రిగారి కవితలో కోభిస్తుంది.

'కరుణశ్రీ' విరుదాంకితులైన శ్రీ పాపయ్య శాస్త్రిగారి విలక్షణమైన ఇతివృత్తంగం కావ్యం 'కరుణశ్రీ.' బుద్ధజనన విశేష మీ కావ్యమందలి ఇతివృత్తము నన్నయ ప్రసన్న కథాకవితార్థయుక్తి. సమాసభూయిష్ట రచన, తిక్కన నాటకీయత, తెలుగుదనములోని తోసల మోధుర్యము, శ్రీనాథుని కైలి, పోతన అనుప్రాస, ప్రబంధ ఛక్కి మొదలైన పూర్వకవుల విశేషలక్షణము లిందు అడుగడుగున మనకు గోచరించుచుండును. 'ఉ కమా కాళిదాసస్య' అను నూత్తినుకన

రించి 'కరుణశ్రీ'లో కమ్మని ఉపమానములు 'కరుణశ్రీ' వని చెప్పవచ్చును. సంస్కృత సాంప్రదాయము ననుసరించి 'స్థిర' శబ్దముతో 'స్థిర' వదార్థముతో 'గలదు' అనుచు కావ్యము మొదలైనది.

మ॥ ఏ దివ్య లేఖనీయాదార్య నిరతి

... ..

ఆ మహిధర మండస్వామి యలరు

అలఘు మహిమాల యుండు

హిమాలయుండు.

అను హిమవంతుని అస్తిత్వమునో కావ్య మౌతంభముయినది. సంస్కృత సమాసమును చేకొని దాని జటిలత్వమును దూరముచేసి, సౌఖ్యమార్గమును పొందు పరచి ముగ్ధ మోహన సమాస రచనలో సంస్కృత కవులను తీసిపోలేదు శ్రీ పాపయ్యకాస్త్రిగారు.

'యనురాగ రంజితాప్లాదకర ప్రబుద్ధ కమలాకరుడై'

'నిఖనిర్మల కీర్తిపతాక లుల్లసన్నాక తరంగిణి విలసనమ్మల'

అని సుద్ధోధి న మహారాజా విషయమును నిర్మలాంబు నిష్కంధ మహా హిమాల చల తటాంచల చంచల గాంగనిర్జర.'

'మలయమధుర మమార ముగ్ధమార ముఖం కర చారు చామరాంచల చలనమ్మ'

అని 'సుఖస్వప్న' మనెడు ప్రథమభాగము నుండి చివరివరకు పూర్వకవుల రచన పొగించినారు. కావ్యమంతటా సాగిన ఖండకోధిత సమాస రచనలోనివి ముచ్చట మాత్రమే ఉదహరింపబడినవి.

'కాంత చివాలన మేలుకాంచి, భూకాంతిని నిద్రలేపి,

'రాజా కార్తాంతిక ముఖ్యులం బిలిచి ప్రాంజలేయై'

అను 'సుఖ స్వప్న' భాగమునందు రాజాగారికి, కార్తాంతికంబు మధ్య జరి

గిన సంభాషణ చోవభావ ప్రకర్షిత నాటకీయముగ నడచినది. 'సుభోదయ' ఘట్టమున, నిశ్వాసఘట్టమున, 'అనుకంఠ' అనెడి ఘట్టమున సంభాషణలు నాటకీయముగ నడచినవి.

ఇక 'సుభోదయ' ఘట్టమున అక్క చెల్లెళ్ళ ప్రకృతి సందర్భసమీక్ష సర్వము నాటకీయముగ నడచుటేగాక పూర్వ నాటక లక్షణముల ననుసరించి 'మహా మాయ'ను చెందిన సంభాషణ మార్గ కవితా విధానముగ ప్రజావతికి సంబంధించిన సంభాషణ తెలుగుదనముతో ప్రాకృతముగ సాగినది. ప్రకృతము రెండు ఉదాహరణలు.

సులిల సంపూర్ణ మంగళ కాతవంభ
వంధవలయితి కదలికా నంభ చలిత
లలిత తోరణ మాలికా కలిత పథము
నిండు చూలాలి కన్నుల పండువయ్యె.

అని సంస్కృత పదములతో రచన, రచన చక్కదనముతో రాజవీధి చక్కదనమును చాటుచున్నది.

ఒడుదుడుకులేని పథము వెంబడిరథమ్ము
నడచుచుండెను సుకవి చందమ్మరీతి.
అని ఆ ఉపమానముతో తన కవితాగుణమునే తాను గూఢముగ చెప్పుకొనినట్లనిపించక మానదు. అట్టి సమయమున ఇక ప్రకృతవిషయము.

'భారత వసుంధరా శిరోభాసమాస వజ్రకోటిరమగు హిమవద్గిరిండ్రము'ను చూపుటకు అక్క, చెల్లెలి భుజముపై చేయివేసి చూపించుట సహజధోరణిలో నున్నది.

'తలలు వంచరుగాదె స్వాతంత్ర్యధనులు' అనుచు స్వతంత్రభావము చంచలము కాని పర్వత రాజానం దిమిడ్చి పలికించినారు.

'ఇచ్చోటనే త్రోసివుచ్చె వమాధిసి ప్రణమబంధము పిచ్చి బ్రహ్మణుండు

ఇచ్చోటనే 'తిష్ఠ' నిడి నిష్ఠగానే మనోరథసిద్ధికై భగీరథనృపుండు.

ఇచ్చోటనే పొంగులెత్తి నేలకు దూక నమృతంపువెల్లి గంగమ్మతల్లి
ఇచ్చోట నిచ్చోటనే పచ్చనిల్కాని కరగించే ముక్కంటి కంటిమంట.

'ఇచ్చటే యిచ్చటే హృదయోక్వయనకు కొండ రాచు లివలెపులు గ్రురురించె అనుచు... విహారములో నేయుదురిట.

అని పైకి చూపుచు తన్మయత్వముతో పూర్వమును తలచి పురాణములు చెల్లికి చెప్పట అత్యంత నాటకీయము సహజత్వము. దానికి ప్రతిగా ప్రజావతికూడ స్వభావసిద్ధమైన పనితనముతో అక్క ప్రక్కన చెల్లెలివలె సహజత్వ ముట్టిపడు నట్లు కమ్మని లేటలేసుగు పదములతో పల్లెలు, పంటకాలువలు వర్ణించినది; వర్ణించి చూపినది. అటు పురాణములు తలచుకొని పులికించిన అక్కను ఒక్క మోరు క్రిందకిలాగి సహజ సంపన్నముయిన ప్రకృతి సోయగమును వర్ణించి సమీక్షించినది. అందు తెలుగులేనియ లందించినది. అక్క! ఈకొండకాల్వ యా ప్రక్కనుండి పరుగులిడి వచ్చె నొక పల్లెపడుచువోరె, మనలఁ గనుఁగొని యెల్లంత మరలి మరలి మలకలగు చూడుమా కుకూహలసగింతు!

అని అక్కను పురాణ యుగమునుండి ఒక్కమారు ఈయుగమునకుదించి ఒక పల్లె పడుచువలె పంటకాలవను వర్ణించి భూత కాలము వదలి ప్రకృతమునకు తెచ్చినది. ఇచ్చట ప్రజావతి పలుకు జానపదులు వలిచి యిచ్చిన పనసతోనలవలె కమ్మనివి.

సురస సౌపర్ణ పర్ణ సస్యప్రపూర్ణ
నేత్ర పర్వ మృగనర్పు నీ క్షేత్రలక్ష్మి
పంట కంబలతో వంగి; పాదగాఢు బాణసాదించు బాలెంతరాలువోరె.

అని బాలెంతరాలు కాబోవుచున్న తన అక్క మహామాయను తన దూపు

తను పూహించునట్లు చేసి భవిష్యత్తును నూచించుచు సమయానుకూల వర్ణన చేసి నారు కవి.

పాఠములో ఆటపచ్చనిపైరు వచ్చగా మారి నిండా చాల్చిన పంట కంబలతో బాగా వంగి నేల దిక్కుగా ఒరిగి ఉన్న పంటచేను, పసుపు పూసుకొని ఒడిలో బిడ్డను పెట్టుకొని మాఖమా వంచుకొని తన స్వీయఫలమానే తడేక దృష్టితో 'కాంచి కాంచి, మరి కనుగొని కనుగొని' అనునట్లు ఆడే దృష్టితో చూచుచున్న బాలెంతరాలివలె నున్నదను నీ వర్ణన మాన్యుండు రాబోవు కథను నూచించు అతిమనోహర సహజ సమాదాత్తభావనా శక్తి కొక మచ్చుతునక.

ఆడే ఘట్టములో శ్రీ పాపయ్యకాస్త్రీ గారు ఆంధ్రమున కందమానిచ్చు అతి మృదుమధురమైన శ్లేషతో చక్కగా ప్రకృతీ పురుషుల వర్ణనను చేసి స్త్రీ పురుషుల అనురాగము తత్ఫలితము నూచించి నారు. గర్భవతీయై బాలెంత కాబోవు చున్న మహామాయకు వర్ణన సౌప్తిక ప్రణయగాథలను రేకెత్తించునది.

హృదయతాపమా దీల సౌహృదము మీల శ్రీ ఘనశ్యామమూర్తి వర్ణించినాడు తొలకరింపుల భూదేవి పులకరించి రాజనములెత్తె ప్రణయ నీరాజనములు.

ప్రేయసీ ప్రియలకుగాని స్త్రీ పురుషులకుగాని మధ్య కలిగిన విరహవేదన హృదయమును రేప్తము చేయును. అట్లే మేఘుడనే పురుషుడు భూమినుండి దూరముగ నుండి విరహముచెంది ఉడుకెత్తి నాడు. తన హృదయములోనున్న ఉల్లేపము తీరునట్లు భూమిపై అవకాశము చూసుకొని వర్ణించినాడు. తొలితొలకరులకు ఆమె స్త్రీకిగల సహజగుణముతో పులకించినది. పులకరించిన భూదేవి తన

నుండి పచ్చని మొలకలెత్తగా అవి ప్రణయ నిరాజనములనెడి పులకాంకురములని, మాన్యుండు ఫలించబోయే మొలకలని కవి ఉద్దేశము. స్త్రీ పురుషుల తొలి సంగమములో పులకాంకురములు, గగుర్పాటు సహజములు. భూదేవిని స్త్రీ మూర్తిగా మేఘుని పురుషునిగా పెట్టి ఇంతటి ప్రకృతి విషయమును సృష్టిచిత్రమును పొందుపరచి స్త్రీ పురుషుల హృదయ తాపము తీరు ప్రణయకేళియే సత్సంతానము కలిగించునను విషయమును తెలిపి నారు. ఇది సరిదగ్గోచితముకదా! తనకు మహామాయాదేవి అను భూదేవిగా, తన భర్త మేఘునిగ పుట్టబోయే శిశువు ఒక యోగ్యునిగ తను తలచుట కొక చక్కని వర్ణనతో కూడిన సన్నివేశ కల్పన.

నిండు వేసంగిలో మండుటెండలందు కప్పపడి కర్నకులు రాల్చు ఘర్మజలము ఫలముగా మోతే నేటికీ పాఠములందు బిలము ప్రజలకు మన కృషీవలుని హలము.

అని దేశసాంప్రదాయమును నీడక భారతదేశమున కర్నకుల కప్పమును పాఠములో ఫలముగ చూపి మనది వ్యవసాయ దేశమని చాటి చెప్పుచు 'వి దేశమేగిన ఎందు కాలిడిన బలము ప్రజలకు కృషీ వలుని హలము' అని 'జై కిసాన్' అన్న మన మాటను ఆనాడే స్పష్టముగ గుర్తించి చూపిన అనుభవజ్ఞులు శ్రీ పాపయ్య కాస్త్రీగారు.

కథాగమనమున కడ్డులేని వర్ణనతో ఆ వర్ణనలలో పొందుపరచిన అనుప్రాసాది అలంకారములలో పాపయ్యకాస్త్రీగారిది అందజేసిన చేయి. ఒడిగుడుకులు లేని రాజమార్గములో రా నే మహామాయాదేవి శకటము దానితో గరితూగిన చక్కని ఛందస్సుతో పాపయ్యకాస్త్రీగారి కావ్యము నడచిపోగా సృందకము వచ్చి నందన వనము వంటి 'లుంబిని' ముందు విలదినది.

అడే. విషయమును శ్రీ పాపయ్య కాస్త్రీగారు.

అంబర చుంబి కడంబక
దంబహరితపర్ణ పూర్ణతాకల్పిత కా
దంబిని, శ్రీతపకుపక్షి క
టుంబిని, 'లుంబిని' నృతవటించిను
లెడుటన్.

అని 'లుంబిని' వనమాన గల కడంబక వృక్షతత్తిని దాని బొన్నత్యమును; వాని ఉపయోగమును ఒక్క పద్యములో నిమిషే పెద్ద వర్ణన చేసినారు. అంతి పదములతో అనన్వయమైన భావమును ఇమిడ్చి చెట్లనీడలతో మేఘాచ్ఛాదిత మైన భూమివలె నన్న ఆ లుంబినివనము తనను ఆశ్రయించిన పకుపక్షి గణమును కూడిన వటుంబిని. ఈ వటుంబిని రాజా గారి వటుంబినుల ఎదుటకు వచ్చినదట. సాధారణముగ ఇంటికి వచ్చు అతిథులను ఎవరికిరిగ్గ వారిని వారు సమాన నెయ్యి ముతో ఎదురుపెళ్ళి తెచ్చినట్లు 'పకుపక్షు' లనే పెద్దవటుంబముతో నున్న 'లుంబిని' వనము ప్రజావటుంబినులైన మహారాజులను ముచ్చటైన మయూర నాట్యములతో పచ్చచిగుర్లతో కూడిన పూలగుత్తులతో, కోకిల రవములతో చిగురువంటి అంజలులతో 'దూరమునుండి కూడ' రమ్మని పిలుచుట ఎంత సహజమయినదో అంత ఉదాత్తమైనది. రాజపత్నులకు తగిన హోదాతో మర్యాదకు లోపములేక

అలితలాస్య మయూర విలాసగురుల నరస కోమల కిసులయాంజలి పుటాల కోకిలా కాకలీ 'కుమారు కుమారు' రవాణ నిలిచి స్వాగతమిడె లుంబిని వనమ్మా.

అనుచు మహాకవి కాలిదాసు కావ్యంతులములో దుష్యంతు మహారాజునకు వనము చేత చేయించిన రాజమర్యాదలు ఇచ్చట కవి 'లుంబిని' అనే వనదేవతచేత రాజ పత్నులైన మహామాయ మహామాయ

మహాప్రజాపతికి చేరుంచి నాడు. 'అంబిని' 'వంబిని' అను శబ్దాంతరమును పొందు పరచినారు. అట్లే సంజాత కాకుకాంతర కంజాత విశోచనములు అతావంజములు, నునుపుంజములు, శ్రీకరములు, ఆకర ములు, కీకరములు అని అనుప్రాసను అక్షికాశమున్నచోట్ల నెలకొలిపి పోషన రచనలను జ్ఞప్తికి తెచ్చినారు. 'గిలిగిల మునుట,' 'నిలవిల కొట్టుకొనుట,' బుస బుస పొగగుట, మిసమిసలాడుట, తళతళ భాధుట, కళకళలాడుట మొ॥ తెలుగు వారి తేటతేనియలాలుట తెలుగు నుడి కారపు అనుకరణ శబ్దతీని నునాయాస ముగ తన కావ్యములో గణగణ లాడించి నారు. ప్రకృతపరమం కొక ఉదాహరణ :

మిసమిసలాడుచున్న నుతిమెత్తని
బుగ్గలు చూచి మేమిటో
గుసగుస లాడుకొన్న యని గువ్వల
జంటలు కొమ్మచాటునన్.

పక్షిపాప బుగ్గలు ఎంత మున్నితములో యు వద్దన అంత గూఢము, మధురము. పసి కందు పాపబుగ్గల మెత్తదనం కాదు; ముతిమెత్తని మెత్తదనం అది మహాకవి కరుణశ్రీకే తెలుసును. అతడు ఆ విషయము ఇంత స్పష్టముగ చెప్పిన వెనుకనే తల్లిమాడ గుర్తించునేమో! 'అంబిని' వనములో రసాల వృక్షభాజులో ఉదయించిన బాలుని మున్నితములై మిసమిస లాడుచున్న నునుబుగ్గలు చూచి గువ్వల జంటలు కొమ్మచాటున "ఏమిటి!" గుసగుసలాడినవట. ఆ గుసగుస శబ్దము పాఠకులకే వడలికేసిరి గాని భావనతో బంధించలేదు. గుసగుస శబ్దము ఎవరికి అర్థము కానిది. అందునా అది కొమ్మచాటున చేసిన పని. అందుచే ఎవరికి తోచినట్లు వారు తలంతురని ఆ అనుభూతిని కవి అందరికి పంచి పెట్టి "ఇది" "అది" అని

పూహించి చెప్పలేదు. ఎకరెట్లు ఉహించి గ్రహించిన అది వారి యిట్టమే. ఇది ఎంతటి దూరదృష్టి.

బాలుని జననాంతరము రాజ్యములో కుద్ధోధనుని మంచితనముచే ప్రజలు, నాగరికులు, నగరవాసులు, నగరిజనులే కాక; కొండల్లో, కోనల్లో, కానల్లో మన్న కొండప్రజలు, కోయలు, భిల్లులు, మల్లులు రాజకుమారుని శుశ్రూషాహమునకు మెచ్చి వచ్చి కానుక లిచ్చినారు. రాజు యందు తమకు కలిగితిన్న ఘనగౌరవమును చాటుకున్నారు. తమ ఉత్సాహ సముద్ర ఉధృతమును చూపించినారు. రాజ్యమున గల కొండల్లో, కోనల్లో, కానల్లో కలిగిన ఉత్సాహము వారి అంతకరణ సమాదాయము, వారి ఆకారాలతో సహితము ఒక్క పద్యములో నిమిడ్చినారు. "గంగిగోవు పాలవరె"

పిల్లనగ్రోవులున్, నెమలి పించములున్,
గురివిందపేర్లు, గల్
గల్లున మ్రోగు గంట, అరకాటుక
కన్నులు, గవ్వపోగులు,
తెల్లని పాతపూసలు, సుదీర్ఘ కరీరము
అల్లసిల్ల కో
భిల్లిరి భిల్లులెల్ల జనుపెట్టుదు
రాజగృహంగణమునన్.

రాజులందరు ఎవరికి తగ్గ మోజుతో వారు, రాజులు, మదవయములు, మాణిమయ భూషణములు పంపగా, కొండ కోయలు, భిల్లులు, మల్లులు, కొండెలు, కంభులు, పనసకాయలు, వారికేళ పువ్వుల తములు, కమ్మని ఆవుగేయి నిండిన కండలు పెట్టకొని, బంతిపూల దండలు కరమున వట్టుకొని వచ్చి బాలునికి, బాలెంతకు తయ్యని జాన్నువులు తేనియ, పులిగోర్లు, లేడిమానలు, ఏనుగు మొ॥ నవ్యజన్యముల నిచ్చినారని కర్ణించి మనల సూరించినారు.

"కుభోదయ" ఘట్టములోని ద్వితీయ భాగము 'కరుణ' రసముతో తోచికిసలాడినది. బాలునిగన్న మహా మోయాదేవి తన ప్రాణములు తన పయోధరము అందు పాలే జాలువారగ, తన నోము ఫలమును చూచి చూచి మరి కాంచి కాంచి అని తనివితిరని తల్లి చూపుతను తనయనిపై నెలకొలుపుట, ఆ సందర్భమున పాపయ్యకాశ్రీగారి రచనావిధానము, "రవి" గాంచనిచో కవి గాంచునన్న నూక్తిని తలపింపక మానదు. తల్లి ప్రాణములు బాలుని శ్రుట్టుకతో పోవుటకు మరేలి నా అసాధోగ్యము లేదు. కాని మరణమునకు కారణ ముండవలెను కదా! అందుకు ఆమె ప్రాణములే ఆమె స్తనములనుండి పాలై కారగ పిల్లవానికి కుడిపి ఆమె కన్నుమూయుట లోకోత్తర ఘట్టము. తల్లి తన ప్రాణమునిచ్చి తనయుని నిలిపినట్లున్నదీ సహజసన్నివేశము. ఇచటనుండి కావ్యమంతయు కరుణరసముతో సాగి 'కరుణశ్రీ' అయినది. మహారాణి మరణించిన ఘట్టములో కవి హృదయావేదనకు తట్టుకోలేక

"రాదు నిశ్వాసము! లేదయోహృదయ
సంచలనంబును.

దేవి జీవితాశ్వాసము పూర్తియయ్యె;
భగవంతుని దంతటి రాతిగుండెయో!

తలచుకుంటే ఏదైన చేయగలసామర్థ్య మోసర్వాంతర్యామి కే గలదు. అటువంటి మహానీయాడు, ఇటువంటి ఆనంద కుభ సమయమున లేకలేక కనిన 'మహాధుని' కొన్నారై న పెంచుట కా తల్లికి ఆవకాశ మియ్యక తల్లిని దిడ్డనుండి దూరము చేసినాడు. అటువంటి దైవము కాలిగుండె గలవాడని, కఠినాత్ముడని కవికుబుజుచు, దైవము వహించిన కాతన్యమునకు కొండలు కరిగినవని అలంకార యోక్తముగ

‘నాటిదే కవితనకు తేరేయ్య

శృంగారవాటిలో

వెలుతురు గాంచి గుండెలు ద్రవించెను
కొండేల చక్రవర్తికిన్’

అని సహజత్వమును దూరము చేయుక
కరుణరస పరిమితితో కూడిన కర్ణవచేసి
హిమవంతుని కన్నీటిధారలు చూపినాడు.
సన్నివేశములే రసానుభూతి పొందిన
పాఠకుని చేత కన్నులనీరు గ్రక్కించి
నారు.

‘అలకలు దువ్వి, జలకములార్చుచు,
చక్కదనము మోముపై తిలకముపెట్టి
తజ్జలము దిద్దుచు బాలుని పెంచుచున్న
ప్రజాపతి తల్లిస్థానము వహించిన
సందర్భమున

‘అమ్మయటంచు ముద్దుకొడుకల్లన
పల్కుటగాంచి

చెమ్మిగిలెన్ ప్రజాపతికి... నేత్రముల్
అని ‘అమ్మ’ అన్నపిలుపుతో కమ్మడన
ములో ప్రతి అమ్మపొందిన తృప్తి తనివీ
తీర చూపించినారు. బాలుని పెంచిపెద్ద
చేయుసందర్భమున ప్రజాపతి తానొక
మహారాజుగ కంటే తానొక మాతృ
మూర్తిగ బాలుని ‘ఊయలలోనూపుచు
జోలలు పొడుట ఒక అద్భుత చిత్రణ.
వట్టణములలో నిద్రపోయి పల్లెలలో
పలుకుచున్న ఈ ఊయల అలపాటు
ప్రజాపతితో జానపదులకు అతీతన్ని
హితముగ చిత్రించినారు.

‘బుగ్గిలి, యుగ్గుబాలుపోసి, ఉయ్యాలలో
నుంచి, ఆతల్లి జోలపాట ఆలపిం
చినడట. ‘ఈకు ర్వేత్తి ప : ర్వేత్తి వేత్తి
గాన రసం పజీ’ అన్నట్లు ఊయల
లూగు బాలునికి తల్లిపాట అమృతప్రాయం.
అది యేరుగని తల్లిరీనాడు
ఉయ్యాలలూపుటకు చెల్లు పెట్టినారు!
ఆంధ్ర దేశములో అడపడుచులు తమ

విడ్డలనూయలలోనూపుచుకోరిపాడునట్లే
ప్రజాపతి పాడినది. ఇది ఆంధ్రజాతిలో
ఆదిమమునుండి అధునాతనముగ నున్న
ఆచారము, అలపాటు. అందుకే శ్రాత్రుగా
పుట్టిన కిశువును తొలిసారి ఉయ్యాలలో
పెట్టునపుడుచేయు అట్టహాసము నేటికిని
గలదు. ఈ ఆచారము ప్రస్తుతముగ
చూపించుటే గాక జానపదుల జీవితము
ఇందు ప్రతిఫలింప జేసినారు. ఆ పాట
ఎంత సహజముగా నున్నదో చూడుడు.

నన్ను గన్న తండ్రి! నాభాగ్యదేవత!
చిన్ని నాన్న: గోలనేయఁబోకు!
గోలనేకువేని కొంటెవాడెందురు
కొంటెవైన మామ కూతుసేడు!

అనుజోల పాటలనే ఆంధ్రుల సజీవ
సాంప్రదాయమైన మెడపడ్డ మేనరిక
మును వేలెత్తి చూపుచు పుట్టిననాటి
నుండి అయినకాళ్ళుకొనిన ప్రకారము
ప్రజాపతి నోటపలికించి ఆపరిచితానంద
మును కలిగించినారు.

అదిగో కొండ! కొండ కల్లంత దూరాన
కానగలదు-కానలోన గలదు
నల్లమోము దొంగ-పిల్లలల్లరి నేయ
పట్టుకొనును పెద్ద బార సాచి
అని జానపదసాహిత్య వర్ణమునకు చెందిన
‘కన్నూరి రంగరంగా! అను ‘కృష్ణ జనన
వృత్తాంతములో దేవకి పాడిన “అల్లదిగొ
బూచినాడు” అన్నపాటను తలపింప
జేసినారు.

‘చందమామ రావె జాబిల్లి దిగిరావె
బోసి బొబునోట పోవినోవె.’

అని పాడుచు ప్రతితల్లి పోయసాన్న
ముటు తమపట్టికి పెట్టుచు నందమామను
పిలిచునట్లు మహారాజు ప్రజాపతి పిలిచి
నడట.

‘చిట్టి తండ్రి రేపు క్రిమహా విష్ణువై,
ముద్దు లాలుకు పసిడిగడ్డ నెక్కు”

అని తల్లి దన్నును తృణముతో తనయొకను
నీవించి వారి భవిష్యత్తు కాంక్షించినట్లు
ఊహించి పొడుటతో నూచ్యార్థమును
నూచించినారు.

బాలుని ఆటపాటలలో మురియు
చున్న ప్రజాపతి సహజమైన బాల్యక్రీడ
లందు పాల్గొన్న వయోధుడు. గుమ్మ
మును చాటి, దేవాలిచాటి పాదముల
నంటించు కొన్న దుమ్మును,

‘దుమ్మును చున్ పటాంచలమ్ముతో
దుడువన్ తలపెట్టెగాక ఆ
యమ్మ మెఱుంగ దాత్య తన యాంధ్రు
సరోజ రజో మహాప్రభా
వమ్మ రవంత! తల్లవమ్ములకోసము
దేవతా కీరట
టమ్ములు సార్వభౌమ ముకుటమ్ముల
తెన్ని తపించుచుండెన్!

అని పసిపాపలోని పరమాత్మభావమ్ము
చక్కని సందర్భాన సమకూర్చి చెప్పి
నారు. అట్లే బాలుని ‘ఉపనయన సుంహ
ర్భాన’ భిక్షాండేహి! యటంచు పుత్రుడు
రాగా భిక్ష పెట్టిన తల్లి ‘ఈతడొక జగత్
ప్రమోక దీక్ష మహా భిక్షూ తంసు’
మటంచు ఎరుగదని భిక్షూత్త్రంసుడను
ప్రకృతి వదముతో బుద్ధిని గొప్పతన
మును చాటచాల పెద్దగ చెప్పినారు.

ఇక కావ్యములో బాలుడు పెరుగు
తున్నకొలదికావ్యములో రచన కరుణతో
కూడిన మార్గమున పాడ నడచినది.
ప్రపంచమునందు ప్రతిజీవితము ఆ ప్తిర
ముని దాని మొదలు కుదిరి ఎవరు ఎరుగలేని
దను నిత్యసత్యమును తెలుపుచు మేఘ
ములను వర్ణించినారు. మెత్తని మోది
పింజలవలెనున్న వని మేఘములను వర్ణిం
చుచు మెత్తని వేదాంతసారము మొత్త
మున చెప్పినారు.

‘అంత మేటి యెఱుంగని యనంత

పథమ్మన నీ ప్రయాణమి
ట్లంతటిదాక సాగునో గదే! యిపుడం

తగఁ గూడి యంతలో

వింతగ వీడి గాలి యెటు వీచిన దామటు

పోవు నీ మోయిః

శృంగ విచిత్ర! మందదుట రీ బ్రదుకుల్
మదిశంది చూచినన్.

అనే బాలుడైన గౌతముడు సత్యాన్వే
షణ పరుడై ఒక ఉదయసమాయాన
సరోవరతీరమున కూర్చొని సరోవరప్రతి
బింబితములైన మొయిళ్ళను చూచి మన
సులో మననముచేసికొనిన వేదాంతములు,

చిట్టచివరి అంశములో దేవదత్తునిచే
గాయపడిన ‘రాజహంసను’ ఆ ‘పరమ
హంస’ లాలించి దేవదత్తుని చిరునవ్వుల
మోఖముతో మందలించుచు.

‘ఎక్కడనో జనించి పరమేశ్వరః

డిచ్చిన గారిపీల్చి, వే

రొక్కరి జోలికేగక, యేదో భుజియించి
సరోవరాలతో గుక్కడు నీళ్లుగ్రోలి,

వినుత్రోవల రాజహంసపై

రక్కసి బుద్ధి పెల్లునే? మరాళ మరాళ
కరాన్నలోర్చునే?

అనుపద్యముతో నేటి ప్రజలకే వచ్చి
తిట్టంటి బుద్ధిచెప్పినారు. ఎవరికర్మాన
వారిని పోనీయనీ రోజులలో దుండగులు
మనకేపట్టున దృష్టిగోచరులు కాకపోరు.
నీతెలిరాక, నీసాత్తు ముట్టక, నీమార్గము
నకు అడ్డురాని వారిపై నీకేల రాక్షసత్వ
మని ప్రబలకే తేసినప్రశ్నవలె నుండును.
అంతనిగూఢార్థ నిర్మితమే భావము. ఈ
గుండర్భమున ప్రస్తుత పరిస్థితులలోనున్న.
వంజాబు, కాశ్మీరు క్రిలంక కనులెదుట
కనిపించకమానవు.

మానవత్వమ్మనే కాళ్ళ ముట్టగించ
దానవత్వమున్ తలఁదాల్చినావు!

సరస సాహిత్య సుగందాలకు తావులు పుష్పలావికలు

— డాక్టర్ పి. సూర్యనారాయణ, M.A., Ph. D.

(గత సంచిక తరువాయి)

అనేవిధంగా ప్రశ్నోత్తర పద్ధతిలో
పుష్పలావిక వర్ణనచేశారు. ఆ తర్వాతి
కవులు ఎక్కువ మంది ఈ పద్ధతినే అను
సరించారు, పైకి సామాన్యంగా కనిపించే
పైసంభాషణలో అంతరార్థాంశాల్లో శృంగా
రం చోటు చేసుకోవడంవల్ల ఆపద్య
సౌందర్యం ద్విగుణి కృతంఅయింది. పైకి
అమాయకంగా కనిపించే విటులసంభా
షణలోని అంతరార్థాన్ని గ్రహించిన
పుష్పలావిక గడుసుగా వారిపద్ధతిలోనే
వారికి సమాధానం చెప్పడంవల్లనే పూల
బజారులో కూడా సరససాహిత్యాలు
వెల్లి విరికాయి.

‘స్వస్తి’ చెప్పితివేమి సౌజన్యమునకు!
స్వాగత మొసంగితివేమి ద్వారన్యమునకు!!
అని గౌతముడు దేవదత్తుని నిలదీసిఅడుగు
చున్నమాటలు కవిద్వారన్యమును సహించ
లేక ప్రతిద్వారన్యమునైనీ నిలదీసిఅడుగు
చున్నట్లు గుర్తించును.

‘అలుగు వింటఁ దొడిగి యాకాశముననేగు
పులుఁగు నేల గూర్చుఁ గలిగినావు;
మనసులోన నెగురు మదమత్సరమ్ములఁ
గొట్ట చావ మెక్కుపట్టలేవు.

ఈపద్యముద్వార ‘కరుణాశ్రీ’పాపయ్య
కాస్త్రీగారు మదమాత్సర్యములతో తుల
తూగె మత్తెక్కిన గర్వమదాంధులకు
గట్టిగ నిందించుచున్న ధ్వని ధ్వనింపక
మోనదు. చివరకు మంచిమాటలతో స్వార్థ
పూనికతో బౌద్ధార్యముననే క్షార్యము
నైనా జయించవచ్చునని తన పాఠకులకు
సందేశమిచ్చుచు కవి ‘మంచితనమును
మించినది లేదని నిరూపించినారు.

బాహ్యార్థంలో :-

ఓ పడతీ! నీపుమాం వెల యెంత?
సామాలకి వెల నిర్ణయించడం ఎవరితరం!
ఓ నీలవేణీ! కలువపూలులేవేమి?

కలువ వాసనలు వాడకుండానే

కలుగు తాయా!

ఓ యింతీ వాడిపోదు గానీ నాకివ్వు

ఈ మొగలిశేకు

వాడిపోతుందో! లేదో!

మొందుధరించి చూడు

ఓ పద్మాక్షీ జాబాలు మొదలైన వేవి?

పద్మాలు నైతమున్నపుడు జాబాలుకరతా?

అని. కా. కా.

‘చెల్లిరావె! మంచిమల్లి గావె! కల్ప

వల్లిరావె! పాలవెల్లిరావె!

చిక్కడనమలీను చక్కడనాల జా

బిల్లిరావె! అంచతల్లిరావె!

అంచు అనురాగమూర్తి నోటినుండి

అమృత వాక్యములను తృప్తముచేసి ప్రతి

వారిని అట్లే సౌజన్యముదోనుండుమన్నట్లు

కావ్యమును అంతముచేయు సందర్భమున

వేదవేదాంగములందు విహరించు పరం

జ్యోతి రాజపుత్రుణ్ణి జన్మించుట వలన

వనిచే బాల్యక్రీడలలో నొకటైన

‘బాలుర సంహోష కాతుకాయ త్త చిత్ర

రంజన’ ‘గాలిపట్టా’ అట నోడించినట్లు

హంసగమనము చక్కని ఉపమానముతో

చెప్పినారు. పూర్వకవుల శైలిలో నవ్య

సమాజమునకు చక్కని కావ్యమీ

కరుణాశ్రీ.

ఇక అంతర్ధారంలో - పూమాలకై
దండకు, కలువనాభికి, మొగలిరేకు
మర్మాంగానికి, ఉపమానాలుగా ఈ
పద్యంలో వాడబడ్డాయి,
ఓ పడతీ! నీకై దండవెలయెంత?
నాకై దండబట్ట నెవ్వనితరం
ఓ నీతిపేటి మనకు సంగమించుటకు

శతమేదీ

(కలువ వంటి నాభికనిపించడమీ)
ప్రాద్దువాడకముంతే కలువ కుదురుతుందా
ఓ యింతి వాడిపోదుగాని మొగలి
రేకు (మర్మాంగం) నాకివ్వ నా యెడ
బాటులో ముద్దనోటికి పోవక పోవడం
(కడివోమి) ముందు ముందు తెలుస్తుందిలే
ఓ పద్మాక్షీ నీ జాతేమిటి?

పద్మినీ స్త్రీలు నైతమున్నపుడు
ఇక జాతులకు కొదవేమి
అంటేతాను పద్మినీ జాతి స్త్రీ
అనిచెప్పున్నది

కామకాస్త్రంలో స్త్రీలనినాల్గుజాతు
లుగా విభజించారు. అందులో ఉత్తమో
త్తమస్త్రీ పద్మినీ జాతి స్త్రీ.

కమల ముఖమృద్వీపుల్ల రాజీవ గంధి
స్ఫురతపయనియస్యా స్ఫురథం
దివ్యమశ్లే
చకిత మృగదృగాభేభ్రాంతరక్త చ నేత్రే
స్తనయుగళ మనర్ఘ్యంక్రిఫల క్రివిడంచి
వ్రజతి మృదసలీలం రాజహంసీవ తస్య
త్రివళి లలిత మధ్యాహంసవాణీ సువేషా
మృదు కుచిలఘు భుక్తే మానినీ గాఢ
లజ్జాధవళ కనుమ వాసోవల్లభా
పద్మినీస్యాత్.

అది పద్మినీ జాతి స్త్రీలక్షణం. శ్రీకృష్ణ
దేవరాయల వారి మార్గంలోనే తర్వాతి
కవులు పుష్పలావిక వర్ణన చేశారు. అయి
నప్పటికీ వారి వారి మార్గాల్లో కొత్త

సాగసుల్ని సంతరించిన వారూ కొంద
రున్నారు. వసుచరిత్ర కారుని పుష్పలా
విక చాలాగడుసరి, ఎంత చ మత్కా
రంగా విటులకు సమాధానం చెబుతు
న్నవో చూద్దా.

పొన్నపూవొడి నేల పొదివితేచెవి
యది పొడ మెబ్బివిపై - బొదువవలదె
చెలువమాటితివేల కలువచాలదియు
గప్పగ రాదె మిన్నులబావికడది
మొగడ తమ్ముల నేలమూసితే సతి
మూయదగదె మానసభూనిధానములవి
తరుణిపూరె మృయైత్రవ దేల యదిహేమ
శిఖరాద్రి దాపుది బయల్సే యదగునె
... .. 1 ఆ 109 ప.

చెట్టుపేరు చెప్పకొని కాయలమ్మ
తత్త్వం గల నెరబాణ ఈ పుష్పలావిక.
ఆ వస్తువుల జన్మస్థానాన్ని బట్టి అనిచాలా
నిశ్చయమైన వని చెప్పున్నది.

బాహ్యార్థంలో: ఓ చెరీ! పొన్నపూవును
ఒడిలో దాచినావేమీ?
అది చాలా బలమైన దీవిపై పుట్టింది
మరి దాచకూడదా
చెరీ!నల్ల కలువలచాలు దాచిపెట్టావేమీ?
అది ఆకాశగంగ దాపుది మరి
కప్పిపెట్టరాదా
వికసిస్తున్న ఆ తామర మొగ్గలనేల
మూసితీత చెరీ
అవి మోసస సహోవరంలోనివి
మరి మూయదగవా
ఓ తరుణి పూతీగె ఎత్తవేల
అది మేరు పర్వతం కడది మరి బయట
పెట్టదగునా

అని అందంగా, అమాయకంగా కనిపిం
చినా అందులోని గడుగుతనం అంతరా
ర్థం, గుట్టు విప్పితేగాని బయటపడదు.
అసలే భట్టుమూర్తిపద్యం, ఆయన శ్లేష
చక్రవర్తి అంత నెమ్మదిగా విడిచిపెడ

తాదా పాఠకుల్ని రసగంగలో ముంచ
కుండా. ఇక చూడండి.

అంతర్ధారం: ఓ చెరీ నాభిని ఒడిలో
దాచినావేమీ?
అది జిఘన మనే బలమైన దీవిపై పుట్టింది
మరి దాచరా

చెరీ! నూగారు దాచిపెట్టావేమీ?
అది నాభిడగ్గరది మరి దాచుకోరా
ఆ చనుగన నేల మూసితీత చెరీ
అవి మన్మథ నిధానములు మరి
మూయకూడదా
ఓ తరుణి బాహువు ఎత్తవేమీ?
అది బంగారుకొండల్లాంటి కుచము

దాపుది మరి బయట పెట్టదగినా?
అంటుంది. ఈవిధంగా కవి తన శ్లేషచతు
త్కారాన్ని చక్కగా ప్రదర్శించాడు.
కాయలవారూ, రామరాజ భూషణుడూ
ముందు విటులచేత మోట్లాడించితే,
సర్వతంత్ర స్వతంత్ర కవి ఆయిన పింగళి
మూరన మాత్రం ముందు పుష్పలావికచేత
మోట్లాడించి పూలబజారు సరపాలికి
సహజసౌందర్యాన్ని సమకూర్చాడు. కళా
పూర్ణోదయంలో.

కొనుడివే విరులన్నగొన నేల నినుజూడ
మరుడు రువ్వెడువిరుల్ విరివియనుచు
నీవట్టిమాటలకావచ్చుటన్నట్లే మూరామిది
వెలయిందమనుచు
నివి చెల్లకవి యమ్మెడివికావు తలఁడన్న
నెలుగుదుమిపుడంట మేముననుచు
బైటివాని నొల్లక తడిపావడులను బొదివి
పెట్టిన యది దిన బోవునట్టి
యువజనుల దంటమాటలకొప్పి నగుచు
బుష్పలావికలమ్మిరి పువ్వులపుడు
8 ఆ 19 ప.

ఇందులోని సంభాషణ అత్యంత సహ
జంగా ఉంది. విటులకు కావలసిన కేమిటో
మూడోపాదం చివరివరకూ చెప్పలేదు

కవి. ఇంత గోప్యత ఇంకేకవీ పాటించలేదు. మానవసహజమైన విషయం ఒకటి బయట పెట్టాడుకవి. ఏ వస్తువైనాకొనేటప్పుడు పైనున్న వాటిని కాకుండా, కనిపించని వాటిని, దాచిఉంచిన వాటిని అడగడం మానవనైజం. ఆ విధంగానే నూరనగారి విటుడు పైనున్నవాటిని కాకుండా దాచి ఉంచిన గుచ్చకాలే కావాలంటున్నాడు. అందులోని మర్మం స్పష్టమే. నూరనగారి విటుడు దాచిన వాటినే అడిగితే, చేమూర వారిప్రాయపు నాయకులు వెలసెపంతో పుష్పలావికల బాహువులపైకి ఒరిగిపోయి ఎగాదిగా చూసి కొసరి కొసరి పువ్వుల్నికొంటున్నారట 'తమ్మల జాపలే తరుణికోమణి' అని ఆమాయకంగా మొగంపెట్టి అడిగిన కంకంటి పాపరాజుగారి విటుడికి' అడగా జనిరి రేపాడిరమ్మ' అని గడుముగా సమాధానం చెప్పింది వారి పుష్పలావిక.

'రామవిలాసము'లో తమకి నచ్చిన వాటిని పుష్పలావికలు అడిగిన దాని ఎక్కువచైనా తమస్వంతం చేసుకునే విటులు కనిపిస్తారు.

వాడని పూలచెండ్లు గొనవచ్చితి నెచ్చెలి
నీదుపజ్జుకున్
వాడని పూలచెండ్ల కెనవచ్చిన సొమ్ము
గువర్ణశైలమే
నేడుకనంత కెక్కుడగు విత్తము నిత్తు
మటంచు బల్కమా
జాడకక్రాన్ననల్ విటులకమ్ముదురప్పురి
పుష్పలావికల్.

విటుడికి కావలసింది వాడనిపూలచెండ్లు. దానికి తగిన ధరబంగారుకొండ అంటుంది పుష్పలావిక అంతకంటే ఎక్కువే ముస్తామంటారు విటులు. మాట్లాడకుండా వారికికొత్తపూలని విక్రయించారుపుష్ప

లావికలు. పూలచెండ్లు చనుగవకి ఉపమానం, వాడనివి కావాలి పూలూ. పాలిండ్లూకూడా, మరి వాటికి సరైనవలె గువర్ణశైలమే కదా!

'మశ్రవించాపరిణయము'లో విటుడు ఆమాయకంగా అడిగిన ప్రశ్నలకు ఆ పుష్పలావిక ఎంతసరసంగా సమాధానం చెప్పిందో చూడండి.

ఎనసిన కమ్మ మొగ్గలవి యేగతి విచ్చెను
విచ్చట బ్రమా
యినకర సంగతంబయిన నీ తోవలో
యని రాజవీక్షణం
బునకునులంకలంచు బురి బువ్వులు
విల్చును పుష్పలావిక
... .. - 1 ఆ 24 ప.

విటుడు ఆ తామర మొగ్గలు ఎలా విచ్చుకున్నాయంటే, ఆ దాంట్లో ఆకర్షకమేమిటానూకొద్దయమైలేవిచ్చుకున్నాయి. మరి ఈకలువలో అంటే, అవి చంద్రుని వీక్షణంకోసం లంకలు అంటుంది. ఇదిసాధారణార్థం ఇక అంత రార్థంలో తామర మొగ్గలు - చనుగవకి ఉపమానం, ఇనకరలంటే మగనిచేయి అని. తోవలు-కళ్ళు, రాజఅంటే రాజు అనే అర్థంలో తీసికంటే పద్యంలోని మర్మం విడిపోతుంది.

పైవిధంగా మనప్రబంధకవులు పుష్పలావికల్ని తమతమ బాణీల్లో అందంగా వర్ణించారు. ఆరంభంలో వర్ణించినకవులు నన్నెచోడ పినవీరనలు ఒకపద్ధతిలోనూ, తర్వాతివారు కృష్ణదేవరాయల వారి మార్గంలోనూ, వింగళి నూరన ఒక ప్రత్యేకపద్ధతిలోనూ వర్ణించడం కనిపిస్తున్నది. నన్నెచోడుడు తేటగీతిలో రాస్తే పినవీరన చంపకమాల అందించాడు. కృష్ణదేవరాయల నుండి తర్వాత

వారు ఎక్కువమంది నీసాత్మా విత్తుబీన్నార. అంతేగాక వషయంతోనూ వ్యక్తికరణలోనూ క్రమపరణోమం కనిపిస్తోంది. వారిపై ఆయుగప్రభావం కూడా కనిపిస్తోంది.

నన్నెచోడ, పినవీరనలు పుష్పలావికల్ని వర్ణించారు. తర్వాతి వారు పుష్పలావికలచేత మాట్లాడించారు, కృష్ణదేవరాయలు తర్వాతరాసినవారిలో ముందు వారిని అనుసరిస్తూనే కొత్తగా చేప్పడం కోసం వారు చేసిన ప్రయత్నం కనిపిస్తోంది. 'నెమిత్తజాచెడ నీవింత, వదలించు' అన్నాడు బిల్లజీయకర్త 'చూసి పెట్టెడు మల్లె మొగ్గలింతబృహ', యవినుధారాశిచేరువవినుమ్మ' అన్నాడు కవిరాజమనోరంజనకర్త. ఇదంతాకొత్తదనంకోసం చేసిన ప్రయత్నమే అని చెప్పాలి. ఈవిధంగా పూలబజారును కూడా సాహిత్యవేదికగా మార్చిన మన ప్రబంధకవుల రసజ్ఞత అభినందనీయం.

.....

చందాదారులకు మనవి :

చందాకాలం పూర్తికాగానే

తమంత తాముగాచందా

పంపించి సహకరించండి,

తమ పూర్తి ఏడ్రసు

పిన్ కోడ్ తోసహా

స్పష్టంగా తెలియ

పరచండి.

2. 'సి. నా. రె. - మనిషి - చిలక'

— డా॥ ఎ. పద్మకాం, M.A., M.Phil., Ph.D.,

జ్ఞానపీఠాన్ని అధిష్టించిన కళాప్రపూర్ణుడు ఆచార్య సి. నారాయణరెడ్డి, సాహిత్యయాత్రలో విరామమెరగని సాహితీయాత్రకుడాయన.

'గమ్యమేదన్న జిజ్ఞాసయే నీకుంటే ప్రతిమైలురాయిపై రాసివున్నదిచూడు'.. అన్న నినాద మూక్తిలాగే, ఆయనగమ్యానికి చేరువయ్యే దిశలో ఎదురయ్యే ప్రతి మైలురాయికీ కీర్తికీరీటాలు అందుకుంటున్న సాహితీస్రవ్వు సి. నా. రె. కవిగా, పండితుడిగా, మేధావిగా, చతురాస్యుడిగా నినాద అందరికీ పరిచితుడే. ప్రస్తుతం వీరు తెలుగువిశ్వవిద్యాలయానికి వైస్ చాన్సలర్ గా వున్నారు.

ఆచార్య నినాద లలితగేయ సాహితీని, గేయనాటికాసాహితీని ఖండకావ్య సాహితీని, నుదీర్ణ గీతికావ్య సాహితీని వ్యాఖ్యాసాహితీని, చిత్రసాహితీని, వచన కావ్య సాహితీని మాత్రమేగాక ఉర్దూ భాషలోలాగ తెలుగులో 'గజశ్శు' కూడ సృష్టించిన కీర్తి నినాదకే దక్కుతుంది.

నినాద కవితలూ, కావ్యాలూ అన్య భాషల్లోకి అనువదించబడ్డాయి. వీరి కవిత్వి డా॥ ప్రభాకర్, డా॥ అపిరాల శ్యాం, డా॥ అమరేంద్ర అనేవాళ్ళు సంస్థలలోకి అనువదించారు. ఆచార్య శ్రీ గామకర్మగారు నినాద గారి 'దివ్యలలితము' లాంటి కవితల్ని 'దివ్య కమా'ర్ అనేపేరుతో హిందీలోకి అనువదించారు. నినాదగారి 'కొత్తముఖం' కు 'దుక్కో' వంటి 25 కవితల్ని 'హాసముఖ తొట్టుకో' అనేపేరుతో కన్నడం 'కి శ్రీనివాసురావు అనువదించారు.

'మంటలు మాడవుడు' అనేదాన్ని 1977 లో 'అనర్కాట్రు' అనే పేరుతో శ్రీ ఇళం భారతిగారు తమిళంలోకి అనువదించారు. ఇతరభాషలకు తన కావ్యాల్ని అందించిన నినాద ఆభిలాంధ్రుల ఆకాంక్ష.

నినాద గారికి సమకాలీన కవులు, రచయితలు అనేకలు తమగ్రంథాల్ని అంకితంచేసి సంతకమిచ్చారు. ఇందులో ముఖ్యమైనవి:- శ్రీ మిక్కిలిశేని రాధాకృష్ణమూర్తిగారి, 'తెలుగువారి చలన చిత్రకళ', శ్రీ జి. బాపురెడ్డిగారి 'చైతన్యరేఖలు', డా॥ ముకురాల రామారెడ్డిగారి 'జీవరకండ్ల నుర్గం', డాక్టర్ ఎన్. గోపిగారి 'తంగేడుపూలు', శ్రీ ఎల్లూరి శివారెడ్డిగారి 'సురవరం ప్రతాపరెడ్డి జీవితము-సాహిత్యము', డా॥ ఆనందారామంగారి 'తపస్వి', శ్రీ శకాంకగారి 'స్వరలహరి' మొదలైనవి.

అవార్డులు - బిరుదులు :-

ఆచార్య నినాద తన కవితాప్రతిభను ప్రదర్శించి 'దివ్యలు మువ్వలు' అనే కావ్యానికి 'నవ్యసాహితీ సమితి' అవార్డును అందుకున్నారు. పిదప 1965లో 'యుక్తుచక్రానికి రాష్ట్రసాహిత్య అకాడమీ అవార్డునూ, 1974 లో 'మంటలు-మాడవుడు' అనే కావ్యానికి కేంద్రసాహిత్య అకాడమీ అవార్డునూ, 1988 వ సంవత్సరానికి విశ్వంధరమజ్జనపీఠ అవార్డును నినాద అందుకున్నారు. నినాదగారి ప్రతిభావంతమైన సాహిత్య తత్వానికి మిరట్ విశ్వవిద్యాలయం 1976 లో గౌరవడాక్టరేట్ డి. లిట్ ను, ఆంధ్ర

విశ్వవిద్యాలయం 1976లో గౌరవడాక్టరేట్ డి. లిట్ ను, 1978లో 'కళాప్రపూర్ణ బిరుదును, భారతప్రభుత్వం 1977 లో పద్మశ్రీ బిరుదును యిచ్చి గౌరవించాయి.

ఆంధ్రదేశం మొదలుకొని అంతర్జాతీయ స్థాయి దాకా నినాదగారిని అనేక సంస్థలు సన్మానించాయి. భారతదేశంలోనే కాక మలేషియా, అమెరికా, రష్యా, ఇంగ్లాండు వంటి దేశాల్లోకూడ నినాదగారికి అనేక సన్మానాలు జరిగాయి. నేటికీ ఖండఖండాలంతరాత్రాలో నినాద కీర్తి పతాక ఎగురుతూనేవుంది.

యొగ్గొస్తోవియాలోని అంతర్జాతీయ కవిసమ్మేళనంలో పాల్గొన్నదానికి మన దేశ ప్రతినిధిగా ఈ నెల 21 వ తేదీన బయలుదేరి వెళ్ళారు.

నినాదగారిని అనేకలు, నవ్యగేయ మహాకవి గేయకవి సమ్రాట్ తుంభావి సరస్వతీ, గేయచక్రవర్తి, ఆంధ్రరసించుడు, అభినవజయదేవుడు, గేయగంగాధరుడు, రసజగన్నాథులు, అభినవకవి సార్వభౌముడు, అనే అనేక బిరుదాలతో సన్మానించారు.

మనిషి - చిలక :-

నినాద లేఖని వర్షించిన అక్షరపు చినుకులే 'మనషి - చిలక' అనే వచన కవితా సంపుటి. ఇది 1972 లో గ్రంథంగా వెలువడింది. ఇందులో 28 కవితలున్నాయి. సంఘంలోవుండే మంచి చెడ్డలు, సగటుమనిషి నిత్యజీవితంలో ఎదుర్కునే చిహ్నాలు ఈ కవితల్లో చెప్పబడివున్నాయి. ఈ సంపుటిలోని కవితలు: 1. మనిషి-చిలక 2. సాతికేళ్ళ కథ, 3. 'కొ' అన్నది కొత్తరం. 4. పేరుధర్మరాజు 5. క్లోజ్ యువర్ మన్ 6. ఒటమి ఒడిసాకుంది. 7. మధ్యాహ్న

తే. 8. అర్ధరాత్రి 9. నేలకరుడుతుంది. 10. అందుకే మనిషింటే జాలి 11. జాగ్రత్తి 12. ఏమమ్మోదీకకభా 13. ఇప్పుటికే నమ్ముతున్నాను. 14. ఒక్కంతా కన్నీళ్ళే 15. చెట్టూ-మనిషి. 16 వర్త మానబించువు. 17. భావ 18. త్యాగ మోధురి. 19. మరువలేను నీ చిరునవ్వు 20. కూపం-ఉపరి 21. ఏది ఏది ఉగాది. 22. అంతాపచ్చగావుంటే 23. మనసా నీకు తెలుసా! 24. చిట్టిచెప్పిన పాఠం 25. జీవితమంటే 26. స్వాతంత్ర్యం రావాలి 27. కవాలు కదులుతాయా 28. నెలవామరి వెళ్ళొస్తాను.

ఈసంపుటిలో మొదటిది మనిషి-చిలక, ఇది గుడిరక్తు మైన కవిత్వ. ఇందులో నాయకుడు 'సాటుజీవి'. అతడు యంత్రంలాంటివాడు. 'ఎన్నెన్ని ప్రభుత్వాలుమారుతూ ఉన్నా ఎదుగూ బాదుగూలేని ఎన్నీవి'. ఫస్టుతారీఖునే అమృతకలశం కోసం పడి గావులుపడేవాడతడు. అతడొక చిలకను పెంచుకున్నాడు. దాన్ని అత్యంతంగా దాచుకున్నాడు. తనకోడు చెప్పకునేది అచిలకతోనే. దానికి అంతరాలు లేవు. పంజరాలు అసలే లేవు. అరమరలులేవు. దాని వలుకులో మృషలేదు నిండు నిజం తప్ప. అతనికి అచిలకకూ అవధిలేని అనుబంధంవుంది. అది అంగానికి అంతరంగానికి ఉండే అవినాభావ సంబంధం. అందుకే ఆ చిలక అతనివెంటనే ఉంటుంది.

అపీసులో పక్కటేబిల్పై అక్రమం చూసి అన్యాయం అని అరిచింది చిలక. నీనిమాహులవద్ద బ్లాక్ మార్కెట్లో వైట్ టికెట్ బలిఅవుతున్నదనే సగ్నస్వరాన్ని చిలక వినిపించింది. ఒకసారి ఎన్జీవితో అపీసురు దగ్గరికి వెళ్ళినచిలక ఆ అపీసురు అక్రమ వ్యాపారాన్ని ఫోనుమాటలవల్ల విని 'ధర్మపీఠానికి యింత భర్త్యపట్టించా?' అని డబాయించి వేసింది. అది విన్న

అపీసురు 'ఏమిటోయ్ వేలుకున్నావు. 'ధర్మానికి నీవు వారకుడివా? 'తల తిరిగి పోతుంటా'దా, పై అపీసురుతో ఎలా మెలగాలో తెలుసుకో అని హెచ్చరిస్తాడు. అప్పుడు ఎన్జీవితోపంత్ చిలకను ఇంట్లో బంధిస్తాడు. తన అపీసులో ఫ్రైబుమాయం చేయడానికి అంచానికి అశపడిన సంఘటన చూసి, ఎన్జీవి మనసులోని సంఘర్షణకు తట్టుకోలేక, యింటికాళ్ళి చిలకకు బంధ విముక్తి కల్పిస్తాడు.

ఒకసారి ఎన్జీవి ఒక స్వార్థరాజకీయ నాయకుని ఉపన్యాసం వింటూంటే, ఆ మాటలు వివదని, చెప్పి అనాయకుని కుట్రను, కుక్కును బయటపెడుతుంది. అప్పుడు అనాయకుడు ఎన్జీవిని లాఠీబతో కొట్టించి చంపిస్తాడు. ఎన్జీవి మరణించినా చిలక మాత్రం చావదు. ఈవిధంగావుంది యిందులోని కథ.

ఈకవిత్వంలోని చిలక మనిషి అత్యంత ప్రతీక. ఇందలి మనిషి శరీరానికి ప్రతీక, ఈకవిత్వంలో నీసారె గాను సగటుమనిషి తత్వాన్నీ, ఉన్నతోద్యోగుల అవినీతిని, వ్యాపారస్థుల బ్లాక్ మార్కెటింగ్ వ్యాపారాన్ని, రాజకీయ నాయకుల కుట్రను, కుక్కును వివరించారు.

'పాలికేళ్ళకథ' అనేకవిత్వంలో స్వాతంత్ర్యనంతరం పాలికే సంవత్సరాలలోని దేశపరిస్థితి వివరించబడింది. అరుణాకణ కాశ్మీర తిలకాన్ని చెరికేయాలనే కిరాతక కృత్యాలు, మంచుకొండల మధ్య పొంచిన కాలనాగు కాటు (చైతా) పొరుగువాడి అర్ధరాత్రి మొరుపుదాడి (పాకిస్తాన్) ఆంధ్రదేశంలోని 'వచ్చాడు,' 'వచ్చిండు'ల మధ్య (ఆంధ్ర. తెలంగాణా) చచ్చేటన్ని తగాదాలు దేశంలోని 'భాషల తదాలు, భార్గ్యతగాదాలు, ఊళ్ళోతగాదాలు చివరకు వాగు నీళ్ళతగాదాలు-ఇలాఎన్నిటికో దేశాన్ని

గూర్చి నీసారె యాకవిత్వంలో వివరించాడు.

'ఈ అన్నది కొత్తతరం' అనే కవిత్వ నవతరానికి మూర్తినిచ్చేది నేటి యువకుడు. 'అక్రమాలను కడదాకా అరికట్టే ప్రళయానలుడు' అని నీసారె అన్నారు. పవవులను భుజకీర్తులుగా కట్టుకొని

వీచేగాలిని బట్టి
వేనేతాళాన్ని బట్టి
గంగిరెద్దులా గంతులేనే
పాకకాసనులను
పగటి భాగోతులను
నడి బజారులో నిలదీసి
తొడుక్కున్న రంగుల అంగరఖాచిం చేసి
ఆసలురంగు బయటపెట్టే
అభినవతరం వస్తున్నదని

నీసారె ఈసమాజాన్ని హెచ్చరించారు. 'పెత్తందాల్లు పన్నుతున్న కుప్పితాల పద్యపూహలను, అదిలోనే బద్దలుగొట్టే. అభిమన్యులతరం వస్తున్నదని' నీసారె నూచించారు.

'పేరుధర్మరాజు' కవిత్వంలో ధర్మజాను, 'పాడితప్ప వద్దని శతనిగాడితో పాచిక లేకావు' - అని, 'పంచధర్మక మిథ-ఎవడిచ్చాడయ్య నీకు ఏకైకవాక్కు' అని, 'అశ్వతామావతః అని .... గురువునే కాశీ' వని, నీసారె ఎత్తిపాడిచాడు. చివరికి నీవు 'మహాభారత నాయక మణివి', అన్నాడు. 'మెత్తని పులివన్నాడు తిక్కన్న వేపవిత్తన్నాడు, వేమన్న చార్జిషీటుకి ఇకనైనా సంజాయిషీ చెప్పకో ధర్మన్నా' - అని నీసారె ఈ కవిత్వము గురించారు.

"క్లౌజ్ యువర్ సూప్" అనే కవిత్వంలో 'కట్టేయ్ చిల్లరకొట్టులాంటి కవిత్వాన్ని', 'ఎన్నాళ్ళని అంటిస్తావు, చల్లారిన వంట చెరకులు, ఏరితెచ్చుకో ఇరమ్మదాగ్నిని,

పత్రిక చట్టకోబడజాగ్నిని అంటారు నీసారే 'చస్త్రాలకు, అంగచస్త్రాలకు, విస్త్రీకంలాంటి ప్రతిభను అమ్ముకునే' వారిని నీసారే అధిక్షేపించారు.

'ఓటమి ఓడిపోయింది' అనే కవి తలో, 'ఏటికదురీద లేకపోవడమే ఓటమి' దనీ "వాలునుబట్టి తన వ్యక్తిత్వానికి, తిలోదకాలివ్వడమూ ఓటమి'ని నీసారే గారంటారు.

'మధ్యాహ్న వేళలోను' 'మంచుకు చెమటపడుతున్న మధ్యాహ్న వేళ' అంటాడు. 'పేగులు రుద్రవీ తీగలుగా, బొమికలు ప్రళయకాల డమరువులుగా. రచ్చిపోతున్నవేళ' మధ్యాహ్న వేళ అంటారు నీసారే.

'అర్థరాత్రి' అనే కవితలో. 'నగర జీవనం తలకెక్కిన ప్రవృద్ధ రాత్రి'లోని గల్లీలగతిని, విల్లాలట్రుతిని, బార్ల, కార్ల పూజార్ల స్థితిని' నీసారే వర్ణించారు.

అందుకే మనిషింటే జాలి 'అనే ఖండికలో మామూలు మనిషి అద్దెకొంటే బృందావనిగా అనుభూతి చెందే వనమాలి' అట. 'ఏరంభనో కలగంటాడు ఇల్లాలి'నే కనుగొంటా'డట. 'అందినవన్నీ స్వర్గాల అంచులేమో అనుకుంటాడుట.

'జ్యోతి' అనే కవితలో, 'నిప్పులు చెరిగే రక్తద్యుతి, సున్నజగతి అనుసరిస్తున్న క్రామిక జనప్రగతి' అని నీసారే చెప్పారు.

'ఇప్పటికీ నమ్ముతున్నాను' అనే ఖండికలో నీసారే ఆకావాదం వ్యక్తమౌతుంది. ఆక మనిషికి ఊపిరి. అదే మనిషిని బ్రతికిస్తుంది. "చిమ్మచీకటి సం తలో ఎలవెలుగుల తొలిరేక విడియనుందని. జడీభవించిన జీవితంలోచైతన్య ఋంతువు మొలుస్తుందనీ' ఇప్పటికీ నమ్ముతున్నానంటారు నీసారే.

"చెట్టు-మనిషి' అనే కవి త లో, గొడ్డలితేటులవల్ల చెట్టు గగనాలను అందుకోలేని గతిలో వుండనీ, అరసుర శక్తులవల్ల మనిషి మనసు దివ్యత్వాన్ని పొందలేని స్థితిలో వుండనీ' నీ సారే గారన్నారు.

"వర్తమానబిందువు"లో, మనషి కళ్ళ ముందు దీపంలా నిలిచేది, వ్యక్తికి వారధిగా మిగిలేది - వర్తమాన బిందువంటారు నీసారే.

'భాష' అనే కవితలో, నీసారే, 'శిశువులా భాషను పెంచాను నేను, పశువునే మనిషిగా కూర్చిందితాను' అంటాడు. 'మతాన్ని నిలిపింది మతాతీతంగా నిలిచింది భాషే' నని 'వర్ణమాలలో ఒదిగింది వర్ణాతీతంగా ఎదిగింది భాషే' నని, భాషకు మతం, కులం లేదంటాడు. 'భాషనే తెచ్చుకున్న తీయనివరం, భాషే నేకట్టుకున్న జీవనగోపురం' అని నీసారే తన ముసులోని మాట చెప్పారు.

'త్యాగమాధురిలో త్యాగగుణాన్ని అలవరచుకోమని మనిషికిసందేశమిచ్చాడు కవి. "కోరుకోవోయ్ మనిషీ కొవ్వొత్తి ఆశయాన్ని ఒళ్ళంతా కాలిపోతున్నా చల్లని వెలుగివ్వాల'ని అంటాడు. 'మాడు పగిలివా కొబ్బరికాయలా మాధుర్యాన్ని వ్యాపనీ, తన ఒళ్ళుచిల్లులు పడుతున్నా కొటగోడ సహనంతో తనవారిని బతికించాలనీ, గూటిలో తానున్నా కొడిపుంజాలోకాన్ని మేలుకొలిపే కర్తవ్యమందా అనీ' నీసారే చక్కని సందేశమిచ్చారు.

అంధతమగుస్సలో కొల్పొడ్డమనిషిని అపూర్వవ్యక్తిగా శిల్పించానీ' ఆరాటం, అగమకు అసురశక్తుల కో కవిచేసిన పోరాటం నీసారే గారి 'రూపమా ఊపిరి' అనే ఖండికలో కనిపిస్తుంది.

'ఉగాది' కవితలో, ఉగాది'రానున్న తరానికది కాంక్షిలు పునాది "కావా

అంటారు నీసారే. తాతలకాలంనాటి చెల్లిపోయిన మాధాచారాణి దిష్టులను చీల్చుకొని, పేతువాడదృక్పథంలో చేతనాన్వోకుల పాదవడం ఉగాది' అనీ 'ఎథిని సవాల'చేసి, విషమ జాతకాల దస్త్రాలుదులిపేసి, పాటిమనిషి జీవితాన్ని సరిచేసేదే ఉగాది' అనీ, "రేపటి మనిషి భవితవ్యానికి ఊపిరిపొనేదే ఉగాది' అని నీసారే వివరించారు.

'అంతాపచ్చగావుంటే' అనే కవి త లో, "లోకమంతా పచ్చగా వుండాలనీ, దేశం అంతా పచ్చగా వుండాలనీ' నీసారే కోరుకున్నారు.

'మంచితనం పచ్చగా వుండాలి, మనిషి తనం పచ్చగా వుండాలి మంచిని మనిషిని కాజేసే వంచనమాత్రం చచ్చుగావుండాలి" అంటారు నీసారే.

'జీవితమంటే' అనే కవితలో, 'జీవిత మంటే వెన్నపూసకాదని, వేపాకుకంటే చేదని, అమృతగుళికకానేకాదని, చాలా హలంపుట్టిన పాదని' నీసారే జీవితాన్ని గూర్చి చెప్పారు.

'స్వాతంత్ర్యం రావాలి' అనే కవి తలో, 1947 ఆగస్టు 14 రాత్రి మనకు వచ్చిన స్వాతంత్ర్యం నిజమైంది కాదనీ, మనకు మళ్ళీ అంతర్గత స్వాతంత్ర్యంరావాలనీ' కవి తెలిపాడు. నల్లబ జాబ్బు నడుపుతున్న నవనాయకశ్రమ్యుల గుప్పిళ్ళ నుంచి, వాగ్దానాల ఇంద్రధనుస్సులతో, సుగటు మనిషిని సుమోహింపచేస్తున్న, వన్నె వన్నెల కవుగిళ్ళనుంచి' స్వాతంత్ర్యం రావాలంటారు నీసారే. ఇంకా, 'ఇకముందు మనం పండించవలసింది, దళిత జీవుల అభ్యుదయ మనోరథాన్ని' అని నీసారే గూచించారు.

(తరువాయ 12వ పేజీలో)

ప్రాచీన సాహిత్యమృతం :-

3. ఉన్నది ఉన్నట్టు : నన్నయ భారతావతారిక

— డాక్టర్ మిరియాల రామకృష్ణ

“శ్రీవాణీ గిరిజాశ్చరాయ” అంటూ మంగళశ్లోకంతో మొదలైన ఆంధ్రమహా భారతావతారికని నన్నయభట్టు కేవలం ఇరవై అయిదు పద్యగద్యాల్లో ముగించాడు. ఆ రెండుదశస్థపద్యగద్యాలకంటే మన సాహిత్యానికే అవతారికల్లా ప్రకాశిస్తున్నాయి. పది శతాబ్దాలనుంచీ, ఈ అవతారిక నన్నయభట్టు వ్యక్తిత్వానికే ఒక మణిదర్పణం.

నన్నయభట్టు దృష్టిలో విష్ణువు, శివుడు, బ్రహ్మ (మనం బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులంటాంకానీ ఆయన వరస వేరు) మూత్రమే గాకుండా లక్ష్మీవతి, ఉమావతి, వాణీవతి అనే వరస సుస్థితమై ఉంది. ఈ ముగ్గురి దాంపత్యాల వల్లనే లోకం రక్షింపబడుతోందని ఆయన అంతరంగంలోని భావంలా మనకు స్ఫురిస్తుంది. వారి స్తుతినే మంగళశ్లోకంలో ఆయన సాగించాడు.

రాజరాజనరేంద్రుడి స్వరూప స్వభావాల్ని ఆయన రాజ్యపరిపాలనా దక్షతనీ మనకళ్ళకు కట్టిస్తాడు నన్నయభట్టు ఈ అవతారికల్లో. రాజరాజనరేంద్రుడి రాజ్యం నిత్య ప్రవర్తమానం. అతడు శత్రువులనందరినీ ఓడించాడు. గుణరత్నాలకు సముద్రంలా ప్రకాశిస్తున్నాడు.

నన్నయభట్టు తెలుగు రచన, “వచనం” తోనే ప్రారంభమవుతుంది. ఈ అవతారికలో అది గమనించదగిన అంశం, ఆయన తొలి తెలుగుపద్యంలో మనకు కనిపించేది “రాజమహేంద్రుడి” తీవి. ఇందులో అచ్చతెలుగు పదం ఒక్కటే ఉండదు. కానీ ఎన్ని సార్లు చదివినా తనివితీరని పద్యం అది! “ఉత్పల

మాల” మన తొలి తెలుగు పద్యం అనేందుకు కూడా దాన్నే చదువుకోక తప్పదు. శాసనపద్యాల మాట వదిలివేస్తే,

‘రాజకులై క భూషణుడు |

రాజమనోహరు ధన్యరాజ తే

జో జయశాలి శౌర్యుడు

విశుద్ధ యశశ్శరదిందు చంద్రికా

రాజత సర్వలోకు ధపరాజిత

భూరిభూజా కృపాణ ధ

రాజల శాంత శాత్రవపరాగుడు

రాజమహేంద్రుడున్నతిన’ (పద్యం 3)

రాజమహేంద్రుడి తండ్రిపేరు మనకి అవతారికలో లభిస్తుంది. విమలాదిత్యుడుగా; కానీ తల్లి పేరు కనిపించదందులో, రాజమహేంద్రుణ్ణి నన్నయభట్టు ‘ఉత్తమ చాళుక్యుడు’ గా పేర్కొన్నాడు, ఇతర విశేషాలతో పాటు, “చాళుక్య మన్మథుడు” అనే రూపకంతో నన్నయభట్టు రాజమహేంద్రుణ్ణి ఒక బొమ్మకటి చూపించడంలో కృతార్థుడయ్యాడనిపిస్తుంది. ‘విష్ణువర్ధనుడు’ అనే వ్యవహారంకూడా రాజమహేంద్రుడి కుందని స్పష్టమవుతుంది.

రాజమహేంద్రుడి స్వరూప చిత్రణ తరువాత నన్నయభట్టు జాగ్రత్త వహించి చెప్పిన మాటలు ఆ రాజా స్వభావం గురించి, ఈ స్వభావంలో మనల్ని ఇప్పటికీ ఆకట్టుకునేవేమిటంటే (1) ఆశీర్వాదం (2) మనీషి విద్యాశ్రమ తత్వాన్ని తెలుసుకోగలనేర్పు, (3) దానగుణం - ఈ మూడే. తక్కినవి ఆకాలమర్యాదలకు చెందిన అంశాలు.

ఈ అవతారిక ద్వారా తరువాత మనకి తెలియవచ్చేది ఈదేశంపేరు. అది ‘వేగి దేశం’ ఆ తరువాత దాని రాజధాని పేరు! అది నన్నయ చెప్పిన ప్రకారమయితే “రాజమహేంద్రపురం : (రాజమహేంద్రవరం కాదు).

నన్నయభట్టు ఈ అవతారికతో రాజమహేంద్రుడి కొలుపు కూటాన్ని మన కళ్ళకు మెరిసేలాగా వర్ణించి చూపించాడు. ఆయన మేడని ‘లక్ష్మీవిలాసనివాసం’ అన్నాడు.

(11వ పేజీ తరువాయి)

‘నెలవా మరి? వెళ్ళొస్తాము’ అనే కవితలో “ఎక్కడ ఏమూల అక్రమం జరిగినా, హత్యాకృత్యలు జరిగినా, తుచ్చ రాజకీయ కుతంత్రాలు జరిగినా వాటిని తుదముట్టించాలని ఎలుగల్లి చాటిన వారు మన భారతీయులేనని, అందుకు బాండ్లాధాత్రికి జరిగిన అన్యాయాన్ని ప్రతిఘటించిన విధానాన్ని నీసారె చూపించారు.

‘మనిషీ - చిలక’ లో నీసారె కొన్ని కవాలను ప్రయోగించారు. ‘ఎన్జీవి’ ‘నైన్ చీకటి’, ‘ఆటవెలది నాగరికత’ వంటి పదబంధాలు వీరు సృష్టించినవే, పంచవర్ణ ప్రణాళికకు బదులుగా ‘అయిదు మెట్లనిచ్చెద’ అనీ, తెలంగాణా-ఆంధ్రులకు బదులుగా ‘వచ్చికడు’ వచ్చాడు, అదీ, యాడగిరి ‘సింహాచలం’ అనీ, అనడం కొత్తగా కనిపిస్తుంది అర్ధరాత్రిలో ఒకేరక్క తలుపుతో తెరచివుంచిన బార్లను ‘ఒంటికంటితో చూస్తున్న బార్లు’ అని చమత్కరించారు.

ఈ విధంగా నీ. నారాయణగెడ్డిగారి వ్యక్తిత్వాన్ని, మనిషీ-చిలకలోని మంచి చెడ్డల్ని ఈ వ్యాసంలో పరిశీలించడమైంది.

(***)

అందులో ఆయన చేసే గోష్ఠిని “విద్యావిలాస గోష్ఠి” అనడం ప్రత్యేకంగా మనల్ని ఆకర్షించి తీరుతుంది. రాజకీయవేత్తల బృందాల్ని పదవివదలినా పేర్కొన్నా, విద్యారంగావేత్తలే మనకి గోచరమవుతూ ఉండేలా నన్నయభట్టు వివరించాడు. అలాంటి విద్యాదురంధరుల్లో మొదటి కోవ వైయాకరణులది. తరవాతి స్థానం పౌరాణికులది. వీరవ మహాకవుల గురించి చెబుతాడు నన్నయభట్టు. ఆ తరవాత తార్కికులు వస్తారు వరసలోకి.

మహాకవులను గురించి నన్నయభట్టు వాదిన విశేషణంమీద మనఆసక్తి నిలిచితిరుతుంది. జాగ్రత్తగా గమనించవలసిన విశేషణం అది. ఉదాహరిస్తున్నాను.

“మృదు-మధుర-రసభావ-భాసుర
నవార్థ వచన రచనా విశారదులు”

ఆ మహాకవులంటాడు నన్నయభట్టు “వచనరచన” కంఠ ప్రాముఖ్యం ఎందుకొచ్చాడో అది ‘నవార్థ’ (New meaning) వంశం కావడమంటే ఏమిటో ‘రస భావభాసురం’ (Aesthetic feeling) కావడం ఎందుకో విమర్శకులు వివరిస్తారు. వివరించాల్సిందే.

రాజరాజనరేంద్రుడి అభిరుచి ఎలాంటిదంటే నన్నయభట్టు సమాధానం సిద్ధంగా ఉంది మనకోసం. తనకు నచ్చిన “కథలు” ఎంటూ ఉండటమే రాజమహేంద్రుడి కాలక్షేపంగా కనిపిస్తుంది మనకు. దీన్ని బట్టి కథకి, కవిత్వంలో ఎలాంటిస్థానం ఆరోజుల్లో ఉండేదో ఊహించుకోవచ్చు.

అయితే, రాజమహేంద్రుడు వినదలచిన కథలేవీ : ఎక్కడివి : ఎలాంటివి : ఈ ప్రశ్నలకు ఈ అవతారికలో సమాధానం సిద్ధంగా ఉంది. అది నన్నయభట్టుతో రాజమహేంద్రుడవిన మాటల్లో వ్యక్తమవుతుంది. ఆ మాటలు 10-17 పద్యాల్లో కూర్చుని ఉన్నాయి. అవతారికలో ఇంతకన్నా ప్రాణంలాంటి భాగం లేదు.

ఈ ప్రసంగంలో రాజమహేంద్రుడు పురాణకథలన్నీ ఇదివరకే వినేశాననీసంస్కృత కావ్యాలా నాటకాల తనిదివరకే మహాభారతం విన్నాననీ తన చంద్రవంశంలోని గొప్ప రాజులు కథలనీ తనకు తెలుసుననీ అయినా పాండవుల చరిత్రే తనకు చాలా యిష్టమనీ చెప్పినట్లు స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది.

అయితే, భారతం తనిదివరకే విన్న దెక్కడ : ఎవరివల్ల : అనేదానికి సమాధానం ఈ అవతారికలో లేదు. కానీ కృష్ణ ద్వైపాయనుడు రాసిన భారతాన్ని తెలుగులో తనకు వినిపించడానికి రచన సాగించవలసిందిగా రాజమహేంద్రుడు నన్నయభట్టుని స్పష్టంగా కోరినట్లుగా ఉంది.

“తెనుగున రచియింపు మధిక ధీయుక్తి మెయిన్” అంటూ రాజమహేంద్రుడు నన్నయభట్టును ఇంచుమించు ఆదేశించినట్లే కనిపిస్తుంది. అయితే ఇది హేతువు వివరించలేని అధికార దండపుకాసనం కాదు. ఎలా చెప్పగలమంటే క్రిందిపద్యం చదవండి :

“బహుభాషం, బహువిధముల
బహుజనముల వలన వినుచు భారత బద్ధ
స్పృహలగువారికి నెప్పుడు
బహుయాగంబుల పరిణు వరమార్థమగున్”

ఈ పద్యం మనకో వాస్తవాన్ని చెబుతుండేమో : సంస్కృతం, కన్నడం, తమిళం వంటి భాషల్లో రాజమహేంద్రుడు భారతం ఇదివరకే వినేసి ఉండాలి. కానీ ఇప్పుడు తెలుగులోకూడా దాన్ని వినాలి. ఏ భాషలో ఉన్న భారతాన్ని ఎన్ని మాట్లు విన్నాతప్పి తీరదు. అంతేకాదు. అలా వినడంవల్ల కలిగే సంస్కారాన్ని మతపరిభాషలో చెప్పడలిస్తే ఎన్నోయాగాలు చేసి పొందిన ఫలం లభించినట్లుగా అవుతుంది. అంటే ఆనాడు భారతం కన్నా గొప్ప గ్రంథం ఏదీ లేదని భావించే వారనే కదా తాత్పర్యం.

ఈ ప్రార్థనను ననయభట్టుకే ఎందుకు చెప్పవలసివచ్చిందనే ప్రశ్నకు సమాధానం ఈ అవతారికలో లేకపోలేదు. 9 వ పద్యం ప్రకారం - నన్నయ గుణవిశేషాలతో స్పష్టమవుతున్నా ప్రస్తుతప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పడానికి కావలసిన అంశాలు కొన్ని ఉన్నాయి. అవేమంటే 1) నన్నయ విపుల శబ్దకాసనుడు. 2) సంహితాభ్యాసం గావించినవాడు. (వేదవిదుడన్నమాట) 3) బ్రహ్మం దాది నానాపురాణాల విజ్ఞానం ఆకళించుకున్నవాడు. 4) లోకజ్ఞుడు 5) ఉభయభాషల్లోనూ కావ్యరచన సాగించే నేర్చున్నవాడు 6) మంచి ప్రతిభ ఉన్నవాడు 7) ఎప్పుడూ సత్యం మాట్లాడేవాడు 8) బుద్ధికి బృహస్పతి అంతటివాడు. 9) మంచివాడు. ఈ తొమ్మిది కాక తక్కినవాటివంతగా పట్టించుకోనక్కర లేదు మనం. కాకపోతే, నన్నయ ఆ రాజానికి కులబ్రాహ్మణుడు (పురోహితుడు) అని ఇష్టపడి జనసహోమాలు చేస్తూఉండే వాడని మాత్రం గ్రహించాలి మనం. జనసహోమాల వల్ల క్రమశిక్షణగల కుచిమంతుడు నన్నయ అని స్పష్టమవుతుంది. నన్నయ తన గురించి లోకానికి వివరించడంలో ఆత్మస్తుతి చేసుకోకుండా యదార్థాలనే రాజరాజ వాక్యనిబద్ధంగా చెప్పించాడు. ఇది మంచి సంవిధానం అనక తప్పదు.

నన్నయభట్టు ఈ అవతారికను తానే రాసినట్లు రాయలేదు. అలా రాసి ఉంటే ఆహంభావ ప్రకటన అవుతుండేమో అని సందేహించి ఉంటాడు. తనని ఉత్తమపురుషులొంచి ప్రథమపురుషులొకి మార్చుకుని అవతారికను కూడా ఒక కథలాగా వదిలించాడు. ఈ కథలో మాటాడేది రాజమహేంద్రుడూ నన్నయభట్టూను.

కృష్ణద్వైపాయనుడు భారతంలో ఏ అర్థాన్ని అయితే నిరూపించాడో దాన్నే తెలుగులో రచించమన్నాడు. రాజమహేంద్రుడు నన్నయభట్టుని, దీని కనువాదమని

పేరెక్కడా కనిపించదు. అనువాదం చేయడం కన్నా కష్టం ఒక గ్రంథంలో "విద్వంసానిత్యం" మరో భాషలో రచించి చూపడం. (దీన్ని ఇంగ్లీషులో Transcreation అంటారు. తెలుగులో "అనుసృజనం" అనే మాటను ఇప్పుడు వాడుతూ ఉన్నాం.)

అందుకే నన్నయభట్టు జంకినట్లు వ్యక్తమవుతుంది. ఆ జంకుతనం వినయంగామారి కనిపిస్తుంది మనకి, అది కూడా చాలా ఆశ్చర్యం కలిగించే ఊహలు నిండిన వద్యం. దాన్ని తమముగోత తప్పదు మనకి.

"అమలిన ఖారకా సముదయంబుల నెన్నను సర్వవేదకామ్రముల యశేషపారము

ముదంబున బొందను బుద్ధి బాహువిక్రమమున దుర్గమార్థజలగౌరవ భారత భారతీ సముద్రము దళియంగ నీదను.

విభాత్యనైవమ నేరబోలునే! (19వ వద్యం)

ఇలా సందేహించినా నన్నయభట్టు అపనికి సమర్థుడే! విద్వాంసుల అమగ్రహం ఉంటే కావ్యం రచించడం కష్టం కాదన్నాడు నన్నయభట్టు.

ఇక్కడ నుంచి నన్నయభట్టు మనస్సాగరేడు. వరుగుతుతోంది. ఈ దివ్యావేశంలో ఆయన ప్రాచీన సారస్వతాన్ని అంతటిని తలుచుకున్నాడు. వారసత్వంయొక్క స్ఫూర్తి వందుకున్నాడు.

ఇష్టదేవతాస్తుతి మాటనలాఉంచినా ఆయనకు గుర్తువచ్చింది మొదటికని వార్మికి. తరువాతనే వ్యాసుడు వార్మికి విషయంలో నన్నయ తీర్పు గొప్పది. పద్యం రాయడం ఒక విద్య అయితే గొప్ప పద్యం రాయడంలో వార్మికినే మొదటివాడని స్తుతించుకున్నాడు నన్నయభట్టు. పద్యానికి చందస్సు విభిక్షణమైన నడకవిస్తుందని సూచించడానికేనా అన్నట్లు నన్నయభట్టు 'తదలం' వృత్తం స్వీకరించాడిక్కడ, తెలుగులో ఇదే మొదటి తరలం. (హరిహరాజగణననార్య).

వ్యాసుణ్ని స్తుతించిన వద్యం ఆ తరువాత ఉంది. ఆ వద్యం చాలా బరువైనది. వ్యాసుడిందులో ఒక సూర్యుడు. ఆయన గ్రంథం లోని అంశాలే కిరణాలు. అవి లోకంలోని చీకట్లను పటావంచలు చేశాయి. బుద్ధిమంతుల హృదయాల్ని విద్రవించిలేపాయి. (భారత భారతీకుభగధ స్తవయంబుల ....)

వ్యాసభారతం దగ్గరవారింది నన్నయభట్టు మనస్సు. తెలుగులో దాన్ని వునారించారనే తహతహ ఈ వద్యం చదువుతుంటేనే మన మనస్సుని కదలిస్తుంది. అయితే నన్నయ టొచిత్వం ఎక్కడ కనిపిస్తుందంటే 'సత్పథలు' అంటే విద్యజ్ఞుల పరిషత్తులు తన రచన నామోదించారనే కోరిక వ్యక్తమయిన చోట కనిపిస్తుంది.

ఆ సథలను బొమ్మకట్టి చూపించాడు నన్నయభట్టు మనకి, ఇది ఆయన సమాజ స్పృహనే నాటేటివాడికి వ్యక్తం చేస్తోంది. అందులో సరస్సుల వంటివి సథలయ్యాయి. వద్దాలవంటివి గుణాలయ్యాయి. నీళ్ళవంటివి కథలయ్యాయి. సజ్జనసథల కార్యకలాపాలు మంచికథలు రసవంతంగా చెప్పకోవడం గాక మరేముంటుంది? (పరమవివేక సౌరభ విభాసిత ...)

నన్నయభట్టు సమాకాలంవారి కవుల పేర్లు గానీ పండితుల పేర్లుగానీ, ఈ అవతారిక ద్వారా మనకేం తెలియవు; కానీ 'నారాయణ భట్టు, పేరుతెలుస్తుంది. ఈ నారాయణ భట్టు ఎవరనే దానికి నన్నయ సమాధానం అత్యంతమైన ఆసక్తిని కలిగిస్తుంది. చమత్కారాన్ని వెలిగిస్తుంది. ఆ వద్యం పదేపదే స్మరించబడుతూనే ఉంది ఈ వెయ్యేళ్ళనుంచీ.

పాయక, 'పాకకాపనికి భారతమౌర రణంబు నందు నారాయణునట్లు' - తానును, ధరామరవంశవిభూషణుండు - వారా యణభట్టు - వాఙ్మయ ధురంధరుడుం - దనకిష్టుడున్.

సహాధ్యాయుడు-నై నవాడు-

అభిమతంబుగ, తోతలు, నిర్వహింపగన్.

వాఙ్మయధురంధరుడనే మాట చాలా బరువైన, నారాయణభట్టు అంతఃస్వరూపాన్ని మనముందు ఉంచి, బోలెడు పరిశీలనకు అవకాశం కల్పిస్తోంది. నన్నయభట్టు నన్నయ అయితే నారాయణభట్టు నారాయణుడైతే, ఇద్దరికీ పోలిక 'భట్టు' లోనే అనుకుంటామేమో కాదు; వీరిద్దరూ ఒకరికొకరు ఇష్టమైనవాళ్ళు. ఇద్దరూ ఒకే గురువునద చదువుకున్నారా? ఆ గురువెవరు? లేకపోతే, ఇద్దరూ కలిపి వ్యాసభారతం అధ్యయనం చేశారా? అలా అయితే, వీరిద్దరూ వ్యాసుని శిష్యులే అవుతారు వరోక్షంగా నారాయణ భట్టుది సాహాయ్యమా? నన్నయభట్టుది కార్యనిర్వహణమా? ఈ మిత్రద్వయంలో కృష్ణుడు నారాయణభట్టు అయితే అర్జునుడు నన్నయభట్టు, సాహాయ్యం ఎందులో? యుద్ధంలోనా? అది ఎలాంటి యుద్ధం? పాఠకుల ఊహకు వదిలిపేయడమే మంచిది. కానీ కొంచెం వ్యాఖ్యానించదలచుకుంటే మాత్రం యుద్ధంచేయడానికి జంకినప్పుడు అర్జునుడికి చెప్పిన 'గీత' గుర్తుకు వచ్చితేరాలి 'కర్మజ్యేవాధికారస్తే' అంటు చెప్పిన నారాయణుడు అర్జునుని దృష్టిలో వాఙ్మయధురంధరుడే! వాఙ్మయతపస్సు గురించి చెప్పిన సరిహదారు శ్రీకృష్ణుడే భగవద్గీతలో అర్జునుడిని, (మాసు కోవబుమనం శ్రద్ధాత్రయవి భాగయోగంలో 15వ శ్లోకం.)

ఆ తరువాత మనం 29వ వద్యం వట్టి వచ్చేసరికి 'అవతారిక' పూర్తి కాబోతుంది. కానీ ఈ అవతారిక తంతుటికి తిరిగిమైన వద్యం ఇదే. ఈ నాలుగు పాదాల 'ఉత్పలమాలి' లోనే తన కవితాతహస్య మంతటిని నన్నయభట్టు వాఙ్యంగా దాచిపెట్టాడు. అందుకే తరతరాలనుంచీ సాహిత్య విమర్శకులు, వ్యాఖ్యాతలు, కవులు అందరూ ఆ పద్యాన్ని పదే పదే పుర్రెపూ వస్తున్నాడు. ఆ వద్యం ఏదంటే :

సారమతిన్ -

కపింద్రులు ప్రసన్న కదాళితార్థయుక్తి
లోనారపి మేలు నా (న్)

ఇతరులు అక్షర రమ్యత నాదరింప (గ)

నానా రుచిరార్థ సూక్తినిధి నన్నయభట్టు
తెనుంగునన్

మహాభారత సంహితారచన వింధురుడయ్యె!
జగద్ధితంబుగన్.

‘సారమతి’ ఎవరిది? కపింద్రులదా? నన్నయభట్టుదా? నన్నయదే అనిపిస్తుంది భారతంలో ఆయన భాగమంతా జాగ్రత్తగా చదివితే! ప్రసన్నకదాళితార్థయుక్తి గురించి ‘అక్షర రమ్యత’ గురించి గ్రంథాలకు గ్రంథాలే వెలువడ్డాయి. కానీ సత్యం అవి స్కరింపబడిందా అని పంచేహం మిగిలి పోయింది. ఏమయినా ఈ రెండూ సంవిధానానికి (Technique) చెందినవే అనుకోవడం సమంజసం. నన్నయభట్టుకు చిరుదంగా భాసిస్తున్నది. ‘నానారుచిర + అర్థసూక్తి నిధి’ అనే పదబంధం. ఇందులోనే నన్నయ కవితా రహస్యమంతా ఉంది. ఆ రహస్యం ఎవరికి తెలియనిది! అందరికీ తెలిసిన రస నిర్వహణం ఆ రహస్యం. కథ, శబ్దం, అర్థం ఈ మూడింటి సమ్మేళనమే రసం, అదే నానారుచిరార్థసూక్తి! దాని కాయన నిధి! అంటే, సముద్రం!

మహాభారతం సంహిత’ అని నన్నయ భట్టుకు బాగా తెలుసు. దాన్ని తెనుగులో రచిస్తున్నాయన. దేనికోసం? రాజరాజు కోరిక తీర్చడానికేనా? కావచ్చు. కానీ ఆయన జగద్ధితం (విశ్వేశ్రేయం) కోసం రాస్తున్నానన్నాడు. కావ్యానికి ఉపయోగం కూడా ఉండాలి మరి! కేవలం రామణీయకమే కాకుండా: తనపోషణే కాకుండా: ***

4. మైసూరు సంస్థాన - కవులు - గ్రంథాలు

బండాపు మన్మథరావు M.A., M.Phil.,

ఆంధ్రసాహిత్యలలామ రాజాంతు:పుర తూగుటు మ్యాలలో తూగుకూవచ్చింది. ఆదికవి నన్నయనుండి ఆధునిక యుగ కర్తగా కీర్తిగాంచినట్టి గురజాడ వరకు మహారాజులను సంస్థానాధీశులను ఆశ్రయించి గ్రంథాలను వెల్లడిచేసేవారే.

“రత్నహర్ తుపార్థివ;” - అంటే విలువైన వస్తువులు ఏ జాతికి చెందినప్పటికీ అవి రాజులకదా మాత్రమే ఉండాలనేది రాజరికపు రోజుల్లో ఒక నియమం ఉత్తమ సాహిత్యంకూడా అమూల్యమైన వస్తువుల్లో ఒకటి. అట్లాంటి సాహిత్యానికి ఆధారం కవులు, పండితులు. పై రాజనీతి ననుసరించి రాజులు కవులను పోషించేవారు. పండితులను గౌరవించేవారు. అగ్రహారాలు, కనకాభిషేకాలు బంగారు వశ్యేరాల్లో భోజనాలు ఇవన్నీ వారిని మెప్పించేందుకు, సుతోషపెట్టేందుకు చేసినట్టివి మాత్రమే. కాని యే రాజులను, సంస్థానాధీశులను ఆశ్రయించక గ్రంథరచనచేసి ఖ్యాతిగాంచినవారు, కవిలోక రాకాశకిగా నిలిచినవారు పోతనాదులు కానిరాజులువుల్లోవుంటూ చక్కని ఉత్తమసాహిత్య గ్రంథాల్ని అందించేవారు ఎక్కువగా కన్పిస్తున్నాడు. ఇది ఒక రకంగా ఆంధ్ర సరస్వతికి అద్భుతంగా భావించవచ్చు. వేరొక విధంగా దురదృష్టకరమని ఊహించవచ్చు. ఏది ఏమైనప్పటికీ తెలుగువారి పుణ్యఫలమా అని నేటికీ ఎంతచక్కని సాహిత్యమవసరమో, అంతదాన్ని తయారుచేసికొన్నారు. ఇది తెలుగుజాతి తెలివితేటలకు మచ్చు తునక మాత్రమే.

సుమారు వేయి చారువసంతానాల మానంలో ప్రవహించే ఆంధ్రసాహిత్య ప్రవాహానికి మార్గమధ్యంలో ఎన్నో అవరోధాల్ని ఎదుర్కోవలసివచ్చింది.

విజయనగర సామ్రాజ్యం కల్లిపోయి యుద్ధం (1565)తో మహమ్మదీయుల వశమైంది. వారు సాహిత్య గంధం లేని వారగుటచేత తెలుగుకవులకు స్థానమే లేకపోవుట వలన పొట్టమోసుకొని ఆంధ్ర దేశమునుండి ప్రక్కరాజ్యాలైన తంజావూరు మొలైన సంస్థానాలకు చేరుకున్నారు. అక్కడి ప్రభువులు సర్వభాషా సాహిత్యాలు సమాన స్థానాన్ని కల్పించారు. చెప్పాలంటే తంజావూరు ప్రభువులు తెలుగుకవులకే అగ్రతాంబూల మిచ్చారు. ఉన్నత ఆసనాలు వేశారు. కనకాభిషేకాలు చేసారు. కృతికర్తలు, కృతిధర్తలు కాగలిగారు. అందుకే ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రకారులు నాయక రాజుల పేర ప్రత్యేకంగా ఒక యుగాన్ని యేర్పాటుచేశారు. ఈ విధమైన గౌరవాన్నిచ్చి అదరాభిమానాలు తెలుగు కవులపై చూపినట్టి సుస్థానం వేరొకటి మైసూరు.

మైసూరు సంస్థానంలో కృష్ణదేవ రాయలకాలమున కూడా తెలుగు సాహిత్యం పోషింపబడుతుందేది. అది అంతంత మాత్రమనే చెప్పాలి. తరువాత వీరు తెలుగు సాహిత్యానికి ఉన్నతస్థానాన్ని కల్పించారు. ఐతే అదేమి విచిత్రమో గాని ఈ సంస్థానంలో ఉత్తమ కావ్యా లెన్నో మొవడివర్షానికి ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్రకారులు తమగ్రంథాలలో చాటికె సరియైన స్థానాన్ని కల్పించినట్లు కన్పిం

చదు, బహుశాదీనికి కారణం ఇక్కడ వెలువడినట్టి కావ్యాలు సమగ్రంగా అభిం చక పోవడం ఒక కారణం కావచ్చు.

భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రాలేర్పడిన తరు వాత మైసూరు కర్ణాటక రాష్ట్రంలో చేర్చబడినది. అంతకుముందు దీనిని మైసూరురాజ్యంగా వ్యవహరించేవారు. మైసూరు ఒక పెద్ద సంస్థానానికి కేంద్ర స్థానం ఈ సంస్థానాధీశుల పేర్లు చివర 'ఒడ యరు' అని వుంటుంది. ఇది ఒక విధంగా నేటి మన ఇంటి పేర్లవంటిది,

ఈ సంస్థానాధీశులు తెలుగు సాహిత్యానికి ఎనలేని సేవచేశారు. మైసూరు సంస్థానంలో మొట్టమొదటగా ఆంధ్ర సాహిత్యానికి స్థానము. గౌరవము కల్పించిన ఘనత 'రణధీర కంఠీరవ నరసరాజు' కుమారుడైన 'దొడ్డదేవరాజు ఒడయరు' కు దక్కుతుంది. ఈతని రాజ్యపరిపాలన కాలం 1659-1672. మధుర, ఇక్కేరి మొదలగు సంస్థానాధీశుల్ని దొడ్డరాజు ఒడయరు యొద్దములో జయించినట్లు ఈతని కీర్తించే పద్యాలు తెలుగులో వున్నాయి. అందుచేత ఇతని ఆస్థానంలో ఆకాలం నాటికే తెలుగుకవులున్నట్లు మనకు నిరూపణ అవుతుంది.

అనంతరం వచ్చిన ఈ మైసూరు సంస్థానాధీశులు స్వయంగా తెలుగులో గ్రంథాల్ని వ్రాశారు. కొన్నింటికి కృతిభర్త అయ్యారు. రాజులే కవులైనప్పుడు ఆ సంస్థానంలో కవిపండితులకు లోపేముంటుంది? ప్రతి ఋతువులో గూడ కనక వర్షం కరుస్తుంది.

అయితే ఈ సంస్థానంలో నిర్వహించే విద్యకర్పరీక్షలో నెగ్గట మనేది సామాన్య విషయంకాదు. ఎంచుకొనే కాస్త్రానికి సంబంధించి సమగ్రంగా వివర్ణించడాలు తెలిసినవారే పోటీపరీక్షలో ఉత్తీర్ణులు.

అందుచేత కొంతమంది పండితులు ఈ సంస్థానంలోని పరీక్షను 'అదిపరీక్ష స్థానంకాదు. వధ్యస్థానం' అని అభివర్ణించారు.

17 వ శతాబ్దం నుండి 19వ శతాబ్దం వరకు అంటే 'దొడ్డదేవరాజు ఒడయరు' పరిపాలనకాలం (1659-1672) నుండి 'హత్తనయ చామరాజేంద్ర ఒడయరు' కాలం (1868-1894) వరకు నిర్విరామ

మాగా కొనసాగి, వివిధసాహిత్యప్రక్రియలకు కాణాచియై, పలువురి కవి పండితులచే రచింపబడినట్టి గ్రంథాలను పరిశీలించినట్లైతే, ఈసందర్భంన ఒక్కవిషయం చెప్పాలి. మైసూరు ప్రభుత్వముదళ వాయులుగా నుండే కళలే వీరరాజు, నంజరాజు మొదలగు వారు రచించే గ్రంథాలుకూడ మైసూరు సంస్థానంలో జరిగిన సాహిత్యపోషణగా భావించాలి.

గ్రంథంపేరు,

గ్రంథకర్తపేరు,

ముద్రితా ముద్రితాది విషయాలు

1. శతకాలు.

పశ్చిమరంగ శతకం, ధర్మపురి వెంకటకాస్త్రీ,
నంజుండ శతకం, పెండిమంటం గురునాథకవి
లోకొత్తర స్వారస్వముతకర్తపేరు తెలియుదు
శతకం,

(ఇది శృంగారాత్మకంగా సీసపద్యాలలో వ్రాయబడినది)

అముద్రితం
ముద్రితం 1857
అముద్రితం

2. స్తోత్రగ్రంథాలు :-

శ్రీ చికదేవరాయవిలాసం,
చికదేవరాయ తారావళి,
చామరాజేంద్ర చతుర్వింశతి.
నంజరాజయశోధూషణం,
మామ్మడి కృష్ణరాజేంద్రప్రకంశ,
(వద్యకృతి)

తిరుమలార్యుడు
రాయసము రామకవి
కవీశ్వర గిరియప్ప
అలూరు నరిసింహకాస్త్రీ
ఇడగూరు రుద్రకవి

అముద్రితం
,,
ముద్రితం 1928
అముద్రితం
,,

3. యక్షగానకృతులు :-

కొలవంజి కల్లె
పంచాయాధ కల్లె
అశ్వీవిలాసం
కలవాణి విలాసం
నాట్యవిద్యా విలాసం
వసంతోత్సవ విలాసం
విభక్తికాంతా విలాసం
అద్వైతాంక విలాసం

కంఠీరవ నరసరాజు
(మూకరను)

,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,

అముద్రితం
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,

4. వాటకాలు :-

వాసది	శంకరన నరసరాజు	అనుదిత్రం
పావకి	(మూకరసు)	"
వైద్యులి	"	"
నైయులి	"	"
వారుణికాయుని	"	"
కాభేరి	"	"

'సకల వైద్య సుహితా సారాంశము' అనే గ్రంథాన్ని పూర్తిగా కన్నడ భాషలో రచించాడు. గ్రంథంలో నాల్గవ వంతు తెలుగుకు సంబంధించినది. భాష (లిపి) కన్నడం. భావం తెలుగు. తెలుగులో వైద్యశాస్త్ర గ్రంథాలు చాల తక్కువనే చెప్పాలి. అందులో ఈ గ్రంథం ఒకటికానడం విశేషం. ఇది ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రానికి సంబంధించింది.

5. లక్షణగ్రంథాలు :-

వీరభూపాలీయం,	న్యాయకంటి మాడనామాత్యుడు	అనుదిత్రం
శ్రీకృష్ణభూపాలీయం,	వందలవర్ష చంద్రకవి	ముదితం 1924
లక్షణమంజరి	నైషధము తిమ్మకవి	అనుదిత్రం
(గరళ పురీ చందన్సు)		

ఈ సంస్థానంలోని యావచ్ఛాస్త్ర సాహిత్యాన్ని పరిశీలించినట్లైతే వివిధ సాహిత్య ప్రక్రియలకు కూడలి స్థానంగా నిలిచిందని చెప్పవచ్చు. మైనూరు సంస్థాన తెలుగు సాహిత్యాన్ని గూర్చి మొదటగా పాఠశాలకానికి పరిచయ మొనర్చిన మహానుభావులెందరో ఉన్నారు. వారిలో శ్రీ వీరేశలింగం పంతులు, శ్రీ మానకల్లి రామకృష్ణకవి, శ్రీ ఎన్. కె. వెంకటేశం పంతులు, శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు, శ్రీ రాళ్ళపల్లి ఆనంతకృష్ణ శర్మ, శ్రీ కె. సుబ్బారామప్ప, శ్రీ అర్వియన్ శుందరం మొదలగువారు ముఖ్యులు. శ్రీ రత్నాకరం శంకరసారాయణ రాజాగారి అవిరళ కృషి ఫలితమైన 'కర్ణాటాంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర' ఈ సంస్థానాన్ని గూర్చి తెలుసుకొనేందుకు ముఖ్య ఆధార గ్రంథమనక తప్పదు.

6. వైద్యశాస్త్రగ్రంథాలు :-

సకలవైద్య సుహితాసారాంశము,	కళిలే వీరరాజు	ముదితం 1934, 1986
--------------------------	---------------	-------------------

7. వచనకావ్యాలు :-

మహాభారతం	కళిలే వీరరాజు	ముదితం 1928, 1936
(ఆది, సభా, భీష్మ పర్వాలు)		
హాలాస్య మాహాత్యము	కళిలే నంజరాజు	అనుదిత్రం
కాశీమహిమార్థ దర్పణము	"	"
గరళ పురీ మాహాత్యము	"	"
బ్రహ్మాత్మర ఖండము	"	"
శివభక్త విలాసము	"	"

మైనూరు సంస్థానం - తెలుగు సాహిత్య పోషక అనే విషయాన్ని తీసికొని, ఈవ్యాసకర్త ప్రస్తుతం తెలుగు విశ్వవిద్యాలయంలో కీర్తిమతి సా. సి. జయలక్ష్మిగారి పర్యవేక్షణలో పరిశోధన చేస్తున్నాడు, ఈతని కృషి ఫలితంగా వైనా కాళగర్భంలో కలసిపోయిన కవులు, కావ్యాలు మొదలగు సమగ్ర విషయాలు తెలియగలవని ఆశిస్తాం.

పైన తెల్పినట్టి కవులు వారి కావ్యాలే గాక అదిభట్ట నారాయణదాసు మొదలగు సంగీత సాహిత్య విద్వాంసులెందరో ఈ సంస్థానాన్ని సందర్శించి రాజసత్కారాలు స్వీకరించారు. ఈ సంస్థానాన్ని గూర్చి అనేక పద్యాలలోనూడిన కాళి పత్రాలు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండా గారాలలో అభ్యుదయమగుతున్న పుటికి కర్కర్రలెవరో తెలియకపోవడం దురదృష్టకరం.

తెలుగు సాహిత్యానికి స్థానాన్ని కల్పించినట్టి 'దొడ్డదేవరాజ ఒడయరు' శత్రువులను జయించినట్లు వ్రాసిన పద్య కర్త తెలియరాలేదు. బహుశా పేరు తెలియని ఈ అజ్ఞాతకవే ఈ సంస్థానమందలి ప్రప్రథమ తెలుగు కవిగా ఊహించవచ్చు. కాళిపత్రాలలోవున్న రచనలన్నీ తెలుగు, కన్నడ భాషల్లో కన్పిస్తున్నాయి. వచన భారతాన్ని మొట్టమొదటగా వ్రాసిన కళిలేవీరరాజు సహితం తన

5. చిన్మయానంద గీతాజ్ఞానయజ్ఞం [పుస్తక సమీక్ష]

— శ్రీ పి. మోహన్

‘చిత్’ మనస్సు; సత్ ‘సత్యం’ - సత్యం అనందం, ‘చిత్’ లో ‘సత్’ కలిస్తే చిన్మయానందం. ‘భా’ రతులు చిన్మయానందులు. భారతీయ ధార్మిక సిద్ధాంతాన్ని సకాశ్రీయంగా సులభంగా సాధారణ దైనందిన జీవిత పరిధిలో తారసపడే ఉదాహరణలను జోడిస్తూ చిరునవ్వుల దొంతరగా సామాన్యజనాళి హృదయపులోతులు తాకేంత సున్నితంగా అందజేయటంలో విశేషానందుని తరువాత భారతీయతకు గర్వకారణంగా ‘చిన్మయానందస్వామి’ సఫలప్రయత్నం చేస్తూవస్తున్నారు గత అర్థ శతాబ్దిగా అంతటా! గోళం అంతటా! జ్ఞానయజ్ఞాల మాధ్యమంగా!

విజయనగరం యాగాలనగరం-రాగాల నగరం - భోగాలనగరం - అనురాగాల నగరం; విరాగులనగరం-గురు ‘జ్ఞాడ’ (అ) నగరం; అ ‘జ్ఞాడ’ నగరం; అందులో ఓ జ్యోతిసమాదాయం’ అందు వెలిగిందో ‘ధర్మ రక్షణ పరిషత్’. ఈపరిషద ధ్వర్యంలో రెండేళ్ళక్రితం చిన్మయానంద జ్ఞానయజ్ఞం జరిగింది; ‘పున్నమరాజు’ (లా) కలంలో యజ్ఞజ్ఞాన సారంవెన్నెల వెలుగు వీని అక్షరం అయింది గీతలో భక్తియోగంపై స్వామి చిన్మయానంద సోదాహరణ ప్రసంగాలుచేశారు. వాటి ప్రతిబింబప్రసూనాలను ఏనాటికానాడు ‘అంధ్రప్రభ’ దైనందినిలో శ్రీ పున్నమ రాజుగారు ప్రచురించారు. వాటిని అందంగా శుక్ర రూపిణి ‘వాణి’గా ప్రచురించారు. ధర్మరక్షణపరిషత్ వారు. పరిషత్ వారు చేస్తున్న మంచి పనుల్లో యిది ముఖట మణి!

ఎనభైరేకుల యీపాత్రంపువ్వు అలా కిక లాకిక భావనా సంఘటనల సమ్మేళనం సౌరభాలు వెదజల్లింది. ‘అంగ్లం’ లో వాగిన చిన్మయానందుల వాగమృతసుందరి ‘అంధ్ర’ం చీరల్లో అద్భుతంగా దృశ్యమానమైంది శ్రీ పున్నమరాజుగారి ‘స్మృతివంశం’, ఇందులో జ్ఞానయజ్ఞ వివరాల విశేషాలసమీక్ష, ఎనిమిది ‘ప్రసంగ’ ప్రసూనాల ‘మాల,’ అనుబంధంలో సామాజిక ప్రయోజనంగల రెండు వ్యాస పాఠిజాతాలు దర్శనమిస్తున్నాయి.

చిన్మయానందులవారి ‘వాణి’ చైతన్యం కలిగించిందంటూ, స్వామిజీ సమక్షంలో గడిపిన మధురక్షణాల అక్షరరూపం ‘సమీక్ష’లో విలక్షణంగా కనిపిస్తుంది. గంగోత్రి ప్రాంతంలో స్వామితపోవన్ వద్ద ఏడేళ్ళు వేదాధ్యయనంచేసిన చిన్మయానందస్వామి జాతిని నిర్వీర్యంచేసే శక్తులపట్ల ఆవేదన వ్యక్తంచేశారు. యువతపై ఆశలుపెట్టుకున్నారు.

ప్రసంగప్రసూనమాలలో సత్యోధన చేయండి అనుభవాల సమాహారమే జీవితం - ప్రాపంచిక సుఖాలన్నీ కలత పెట్టే స్వప్నాలే - పరిశోధకులకు గీత ఆదర్శం-నియంత్రణ ఉంటేనే నిర్గుణోపాసన - సాధకుని స్వేచ్ఛ హిందూ మత ఔన్నత్యం - మోక్షసాధనకు అనేకమార్గాలు ఉన్నత విలువలతోనే ఉత్తమమార్గం - అన్న సౌరభాలు పంచుతున్నాయి. ఈ శీర్షికలకుర్పులోనే శ్రీపున్నమరాజుగారి కలం పదును, అభ్యుదయాకాంక్ష, విలక్షణత గోచరిస్తున్నాయి.

అనుభూతులు, అనుభవాలు ద్వారా సత్యపరిశోధన చేయుమని స్వామి! పిలుపునిచ్చారనీ, మనస్సే లేకపోయినానవునిలో అనుభూతే ఉండదనీ బాహ్యముఖంగా పోయే చిత్తాన్ని అంతర్ముఖంచేసికోవాలనీ, శరీరాన్నీ మనస్సునీ, బుద్ధినీ, కర్మ, భక్తి, జ్ఞానయోగాల ద్వారా క్రమబద్ధం చేసికోవాలనీ, అనుభవాల ప్రవాహమే జీవితమనీ, అలా కిక అనందాన్నిచ్చే పరతత్వంమీదే మనుకారం పెంచుకోవాలన్న ఆకాంక్ష వెలిబుచ్చారనీ సమీక్షలు శ్రీ పున్నమరాజుగారు అందరికీ అందే అందమైన తెలుగులో సులభ శైలి సౌరభాలతో వాలు పరిచారు.

భక్తియోగంలోగల ఇరవై స్లోకాలకు ఉదాహరణ పూర్వక వ్యాఖ్యానంచేస్తూ, కర్మఫలత్యాగ ప్రాధాన్యతనుఅంచక్కా వివరించారు. కర్మ వర్తమానం. ఫలం భవిష్యత్తు అది తెలియదు. అందుకే దాని కోసం ఆరాటం అనవసరం. సర్వ సమర్పణ భావంతో కర్మలాచరించటం మన కర్తవ్యం అని బోధించారు స్వామిజీ నిర్గుణసగుణోపాసనల చర్చ జరిగింది.

‘పరబ్రహ్మం’ మార్పుచెందే వాటి మధ్యమార్పు లేనిదనిన్నీ. నిర్వచనానికీ అతీతమైనదనిన్నీ, దూష రహితమై అంతటా వ్యాపించినదనిన్నీ. చింతలకతీతమైందనీ, మార్పుచెందని దాగలిలాంటిదనిన్నీ, కదలిక లేనిదనిన్నీ. సత్యమనిన్నీ (అంటే భవిష్యత్కాలంలో దేని కైతే వ్యతిరేకత లేదో అది) వివరించారు.

‘హరేరామ’ కు విచిత్రపథము వివరిస్తూ రామాద్వై ‘వాసనలు దోచుకో’ (హరే ‘అంటే దోచుకో’) మని కోరమనటం తమాషాగా ఉంది.

వాసనలు నశించటానికి బుద్ధికి 32 సంవత్సరాలు, జీసస్ కి 20 సంవత్సరాలు

మహమ్మద్ క్రవర్తకు 7 సం॥లు. వివేకా నందుడికి 4 సం॥లు పట్టిందన్న అంశం అందర్నీ ఆకట్టుకొంది,

‘ఆభ్యాసం’ జ్ఞానం, ధ్యానం, కర్మ ఫలశ్యాగాల్లో కడపటిదానికి బ్రహ్మ రథం పట్టానటం నిజంగా నేటి యుగానికి అనుకూలంగా ఉండు (టుం)ది, ఫలితం కాంతి. మానసిక ఆవేదన భయం, అనూయల వల్ల వస్తూందనటం సర్వ కాలీన సత్యం.

ఆధ్యాత్మిక సాధనలో ఆభ్యాసప్రాధాన్యత తెల్పుతూ గృహిణి వంటచేసే ఉదంతం దృష్టాంతంగా చెప్పటంలో స్వామిజీలో మాలికత, లోకాలోకన పరిజ్ఞానం దృఢంగా కనిపిస్తాయి.

ఆపేక్షలేనివాడూ, కుచిగాఉన్నవాడూ, దక్షతకలవాడూ, కోరికలపై నియంత్రణకలవాడూ, పనిని ప్రారంభించానన్న అహంలేనివాడూ, వచ్చినసుఖానికి ఎగిరిగంతేయనివాడూ, అనూయలేనివాడు. కోరికతీరలేదనిపడ్డనివాడూ కోరికలేని వాడూ కుభాకుభాలను సమానంగా చూసేవాడూ, శత్రువునూ మిత్రుడే సమానంగా చూసేవాడూ, గౌరవాగౌరవాలనూ కీతోష్ణ, సుఖదుఃఖాలన్నీ సమంగా చూసేవాడూ, నిందాస్తుతులను మించి ఇంతో ఎంతో ఉన్నదాంతోత్పత్తిచెంతో వాడూ, కడలని బుద్ధికలవాడూ తమకు ప్రియతమాలని కృష్ణభగవానుని వాక్కుగా చిన్మయానందులు చెప్పటం ప్రేక్షకులపై అద్భుతప్రభావం చూపింది. ఇదంతా ఒకత్తు!

సామాజికకాస్త్రంలో నిష్ఠాతులైన శ్రీ పున్నమరాజుగారు తాత్త్విక సిద్ధాంతాలను సామాజిక విలువలదృక్పథంలో సుధించి, మనకు పుస్తకానికి అనుబంధంగా అందించిన ‘వ్యాసద్వయం’ లో వెన్నలా అందించారు.

‘సమసమాజానిది శంకరాద్వైతం అన్న తొలి వ్యాసపారిజాతంలో విమర్శకుని విచక్షణాజ్ఞానం సామాజికస్పృహ కొట్టచ్చినట్లు కనిపిస్తాయి! జీవులన్నీ బ్రహ్మమే’అన్న శంకరాద్వైతంలో సమసమాజ సందేశానికి బీజం ఉందనటం వార్షదాయకం వ్యక్తి సమాజాలమధ్య జీవాత్మ పరమాత్మల అభేదాన్ని చూపించి, కాంతికి పునాదులు వేళారు రచయిత యీ వ్యాసంలో ఇక :

భజగోవింద శ్లోకాల్లో శంకరాచార్యువారు సమాజ సంబంధితమైన సాదృశ్యాలను కొల్లలుగా చూశారు. పేరుల ప్రవర్తనా నియమాల్ని అన్యపదేశంగా అదేశించారు.

డబ్బుకోసం అవినీతిమార్గాలుపట్టి సమాజాన్ని కలుషితం చేయవద్దని యిచ్చిన శంకరసందేశం సర్వకాలీన సర్వజనీన సామాజిక నిత్య సత్యం గదా! అవినీతి ఆవరించి కులతత్వం పెరిగి, స్వార్థం విస్తరించిన ప్రస్తుతతరుణంలో ఆదిశంకరుల సందేశం జాతిచైతన్యానికి విశ్వమానవ సుఖశాంతులకూ శిరోధార్యం అన్న శ్రీ పున్నమరాజుగారి విశ్లేషణం సదా విలక్షణం! విపులం! విమలం!

సరే! రెండోవ్యాస పారిజాతం - సమాజ వికాసానిది గీతాసందేశం. నిత్య కృత్యాల్లో చిన్నపిల్లలు ఆటలద్వారా విద్య నేర్చుకున్నట్లు సరదాగా సమాజ వికాసధర్మాను ఆచరించటం ద్వారా కమ్మని ఆనందం కరతీలామలకం అంటారు పున్నమరాజుగారు.

ఈరెండువ్యాసాలూ శ్రీ పున్నమరాజుగారి మాలిక చింతనకూ, సమాజ మందర వ్యక్తీకరణ సాంభ్యానికీ, హేతుబద్ధమైన ఆలోచనకూ. సామాజిక దృక్పథానికీ, మానవాళి సంస్కృతి

సభ్యతలపై అపారమైన గౌరవాదరా లకూ ప్రతీకలు.

పున్నమరాజుగారు ఎక్కడ ఉపన్యాసం చెప్పినా, ఎక్కడేమి రచించినా ‘సమాజం’ కేంద్రంగానే వ్యవహరిస్తారు. సమాజంలోగల వివిధ తత్త్వాలు, ధర్మాలు ఆతీతంగా కాకుండా వాటిని అనుసరిస్తూనే సమాజగత మాధ్యాన్ని చెండాడాలని భావిస్తూ ప్రబోధిస్తారు. మతాన్ని దుయ్యపడుతూ ప్రజల్ని చైతన్యవంతులనుగా చేయటం దుర్లభమనీ, ప్రజల మత విశ్వాసాలను గొంవిస్తూనే అందులో దాగిన మాధ్యాన్ని విడనాడటానికి తగిన “తెలివి” తెలివిగలవారు తెలివిగా లేటెల్లం తెలిమల్లిలా తెలియపరచాలనీ నమ్మేవారిలో పున్నమరాజుగారు అగ్రతంబూలం అందుకుంటారు! అందుకే ఆయన తాత్త్వికల్లో తాత్త్వికనిగా, సామాజికల్లో సామాజికనిగా ఉంటూ అందరి మన్ననలనూ అందంగా స్వీకరించగల్గుతున్నారనటాన్ని యీచిన్ని పాత్రం ముచ్చతున్న!

‘చిన్మయానంద గీతాజ్ఞాన యజ్ఞం’ అన్న యీ చిరుపాత్రం ‘గాగర్ మే నాగర్’లా బిందువులతో సింధువు’లా వాచా వేదాంతం కాకుండా అనుష్ఠాన తాత్త్విక సామాజికకాస్త్రంలా భాసింది. పాత్రం చిన్నదైనా చిన్నదాని వన్నెలన్నీ సంతరించుకొంది చిద్విలాసంగా చిన్మయానందంగా! ఇంత మంచి పాత్రాన్ని వెలుగులోనికి తెచ్చిన విజయనగరం ధర్మ రక్షణ పరిషత్ మేలు ‘మరువం!’

ప్రత్యేకరంలో రచయిత చిత్రకుడి ప్రతిబింబిస్తున్న యీ చిరుపాత్రం ఆదాల గోపాలం చదవదగింది. ముఖ్యంగా

(తరువాయి 20వ పేజీలో)

6. తిక్కమహిపాలుడు - ఆయన విశిష్టత

— 'సాహిత్య కోవిద' శ్రీ క్రొవ్విడి రామం, బి.ఎ.. బి.యల్.. బి.యిడి.

కవి తిక్కన గురించిగాని ఖడ్గతిక్కన గురించిగాని తెలియని వారుండరు. చారిత్రా సరితూగగల వేరొక తిక్కన కూడా వున్నాడు. ఆయన మనుమసిద్ధి వంశీయుడైన మహిపాలుడు. మహాకవి తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణాన్ని తన వీరిక అయిన మనుమసిద్ధికి అంకితం యిచ్చినప్పుడు చేసిన కృతినాయక వంశావతార వర్ణనలో యీ తిక్కనృపాల శీఖరుని చరిత్రను కూడా యధార్థంగా వివరించేడు. కవికాలచోళునితో మనుమసిద్ధి వంశ వర్ణన చరిత్రద స్త్ర్య ప్రారంభమైంది. కవికాలచోళుని క మారుడు బిజ్జన - ఆ వంశం ధర్మాద్వైత మూర్తి అయిన మొదటి మనుమసిద్ధి పుట్టేడు. ఆయన కొడుకేతిక్కనృపతి. కల్పతరువునకు మధురఫలం పుట్టినట్టుగానే తిక్కనృపతికి నిర్వచనోత్తర రామాయణ కృతిభర్త అయిన మనుమసిద్ధి (రెండవ మనుమసిద్ధి) ఉద్భవించేడు.

ఇప్పుడు నిర్వచనోత్తర రామాయణ కృతిభర్తలైన మనుమసిద్ధిగారి పితృదేవులైన తిక్కనృపాలుని గురించి మహాకవి తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణం తాలూకు అవతారికలో వివరించిన విశేషాలను స్థూలీపులాకన్యాయంగా ముచ్చటిస్తాను.

తిక్కనృపతి సంగ్రామ శ్రీరాముడు. బాల్యముండే పృథ్వీకుడనే రాజాభిషేకాన్ని బం.తి లాగ ఎగర గొట్టేడు. కంచినికైవళం చేసుకున్నాడు. దాయాదుల దర్బాన్ని అణిచేడు. చోళ

సాపసాచార్యుడనేబిరుదాన్ని పొందేడు. మహాకవి తిక్కన యీ తిక్కనృపాలుని గురించి నిర్వచనోత్తర రామాయణంలో, అదిలోనే వ్రాసిన పద్యాలను ఉదహరిస్తాను.

ఉ॥ ఆ మన్మసిద్ధి సుతుడా కామండల కాసనుండు సదయాకృతి సం గ్రామ శ్రీరాముడు, రామా, మదనుడు తిక్కనృపతి మహిపాలించెన్' ఈ మన్మసిద్ధి నిర్వచనోత్తర రామాయణ కృతిభర్త పితామహుడు.

'కేశవసన్నిభుండు పరిగీత యశోనిధి చోళ తిక్కధా త్రీకుడు కేవలుండె, నృపులెవ్వరికా చరితంబు గల్గెనే కేశవలీలనాడుపటు కార్యదురంధర బాహుడైన పృథ్వీకనరేంద్రు మస్తకము నేడై అకండుక కేలిసల్పడే'

... ..
సీ॥ 'అకుమారు గురుమూలారికి నెత్తివచ్చిన గొనడె యావహమాన ఘోటకముల దర్పదుర్జయులగు దాయాద నృపతులనని తోనబలుపడె యాగ్రహమున శంభురాజుడి ప్రశస్తాది మండలికముజెర్చి యేలడె కంచిపురము జేది మండలముగా కిగజేసి కాళవపతి నియ్యకొలుపడె పలచమానకు గీ॥ రాయగండ గోపాలునరాతి భయదరాయ పెండార బిరుదాభిరామును భయ రాయగండంబు ఖండియరాయు దిక్క భరణి విభుబోల రాజులకరిదిగాదె' ॥

... ..

'కమలాత్త ప్రతిమానమూర్తియగునా కర్ణాట సోమేశుడు ర్దమదోర్ధ్వము రూపుమాపి, నిజదర్పంబుం బ్రతిష్ఠించి నీల మెయన్ జోళుని భూమిపై నిలిపి చోళస్థాననా చార్య నా మహాదక్కంగొని తిక్కమహిపాలు సామర్థ్యంబు చెల్లెంపడే.'

పై పద్యాలవల్ల తిక్కధాత్రీ రమణుని మహోజ్వల వరాక్రమం, ధీశక్తి వెల్లడవుతాయి. ఈయన కృష్ణదేవరాయలు లాగ కదనరంగంలోను కవితా రంగంలోను కూడా నిరుపమానమై ప్రతిభను ఆర్జించినట్టు వేరొక పద్యంలోగల -

'సకలవిద్యా పరిశ్రమము చెల్లుగనేల కవి సార్వభౌమాంకమ వని జెల్ల. అనే చరణంవల్ల మనకు అరిగతమాతుంది ఈ రాజకవి రచించిన గ్రంథాలేవైనా వున్నాయేమో పరిశోధించవలసిన కర్తవ్యం నేటియువసాహిత్యకేత్రులది.

(* *)

(1 పేటి తరువాయి)
'యువత' యిటువంటి గ్రంథాలను చదవటం ద్వారా రచయిత తత్వం నెరవేరే అవకాశాలు బోల్డున్నాయి! ఎక్కడా వెలలేని యీ పాత్రం పున్నమరాజుగారి వెలలేని భావాల కూడలిగా వెలలేనిది, కోవల లాంటిది. విజయనగరం జ్యోతి కాంక్షెక్సెలోగల ధర్మరక్షణ తరిమిత్తుని వేదించండి. పాత్రం తమ ముంగిటచేరుతుంది. చైతన్యధనం తెస్తుంది. అందర్నీ అలరిస్తుంది! 'పున్నమి' వెన్నెల కురిపిస్తుంది 'రాజు'లా! ఇదీ పున్నమి రాజులా! "లా" ప్రభ 'లా'!

... ..

7. దాసు శ్రీరాములుగారి “బ్రాహ్మణ ప్రశంస”

ఒక పరిశీలన

— శ్రీ లోకా జగన్నాథశాస్త్రి

‘అద్యత నాంధ్ర సాహిత్య జగత్తులో ప్రసిద్ధులైన కొందఱు కవి వండితుల శతాబ్ది జయం త్యక్తవములు జరిగినవి. కాని కడ చిన శతాబ్దిలో ఘన యశస్సు గాంచిన కొక్కొండ వేంకటరత్నంపంతులు, మండ పాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి, గోపీనాథం వేంకట కవి. వసురాయకవి (వడ్డాది సుబ్బరాయడు) మున్నగువారి శతాబ్ది జయంతులు జరుగనే లేదు. ఆ మహాకవి వండితుల శోవలోనివారే దాసు శ్రీరామ కవీంద్రులు’ — అని కళా ప్రపూర్ణ ఆచార్య నిడదవోలు వేంకటరావు గారు 1974లో మహాకవిదాసు శ్రీరాములు స్మారక సమితి వారు ప్రచురించిన ‘తెలుగు నాడు’ గ్రంథమునందు గ్రంథకర్త దాసు శ్రీరాములుగారిని పరిచయం చేస్తూ అన్నారు.

విజయేమరీ. ఆచార్యుల వారి మాటలు అక్షర లక్షలు. క్రీ. శ. 1846-1908 మధ్య కాలంలో జీవించిన మహాకవి శ్రీ దాసు శ్రీరాములు. సమకాలిక సాహిత్య ప్రక్రియల యందన్నింటిలోనూ వీరు సిద్ధహస్తులు. వీరి లేఖని అందించిన సుప్రసిద్ధ గ్రంథములు పెక్కు గలవు. కాని వీరికి ‘అథుని కాంధ్ర దేవీ భాగవతము’ శ్వాశత కీర్తి ప్రతిష్ఠల నార్జించి పెట్టినది.

సంస్కృత భాషలో రచించిన ‘కామాక్షి శతకము, అచ్చతెలుగులో రచించిన ‘చక్కెల్ల దండ’ (వావిళ్ళవారి ముద్రణ) శతక ప్రక్రియలో అపూర్వ ఘట్టములు. నాటకములలో ‘శకుంతల నాటకాంధ్రీకరణము’ అచ్చ తెనుగురచన, అచ్చతెనుగులో మొట్టమొదటి నాటకమిదే. ఇవిగాక ఖండకావ్య, వచన, శాస్త్ర, పదకవిత్వ ప్రక్రియలలో తవతంటూ

ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని ఏర్పరుచుకుని నుమారు ముప్పదిమూడు గ్రంథములకు పైగా శ్రీ శ్రీరాములుగారి రచనలున్నట్లు అంచనా. వీనిలో చాలా వరకు నేడు లభ్య మగుట లేదు. ఇక ప్రస్తుతమున వీరి విశేష పాండితీ పటిమను, హాస్య చోరణిని ‘తెలుగు నాడు’ అనుగ్రంథము నందు చక్కగా పరి శీలించ వచ్చును.

అథునికాంధ్ర కవిత్వయుగ కర్తలైన శతా వధాన ద్వయం తిరుపతి వేంకటకవులకే వీరి పద్యములు చాలా మట్టుకు శతస్థములన్న వాటి ప్రాశస్త్యమును నేవభివర్ణించిన అది హాస్యాస్పదమగును.

శ్రీనాథుని ‘వీధినాటకము’ ననుసరించి ఈ గ్రంథము వ్రాయబడినదని, కాని అందుగల మితి మీరిన శృంగారమును విడిచిపెట్టి తెనుగు దేశపు బ్రాహ్మణుల ఆచార, వ్యవహారము లను చమత్కృతిగను, స్వాభావికముగను పరిచినతిని, ఇది ‘తెలుగునాడు’ను మహా వీధిలో ‘బ్రాహ్మణ ప్రశంస’ అను ప్రథమ భాగము మాత్రమేనని కవిశ్రీ దాసుగారు గ్రంథాదివ గల వీతికతో వ్రాసియున్నారు. అనగా ఇందు ద్వితీయ భాగము కూడ కల చనీ, దాని వ్రాయక మునుపే వారు దివంగ తులగుట తెలుగువారి దురదృష్టమనినీ ఇది విస్పష్టమగుచున్నది.

‘తెలుగునాడు’ వందలి కథాంశము బ్రాహ్మణులలోగల వివిధ తెగలకు సంబం దించిన వైదికులు, నియోగులు, స్మార్తులు, మాధ్వులు, వైష్ణవులు, శైవులు, కరణక మ్ములు, యాజ్ఞవల్క్యులు, గోల్కొండ వ్యాపారులు, బ్రాహ్మణులు, మొదలగు వారి

ఆచారనియమావళి, వ్యవహారముల స్పష్టికరణ, గ్రంథాంశమున అనాడు బ్రాహ్మ ణులలో విపరీతముగా నుండిన కన్యాశుల్క, బాల్యవివాహాదులను వివరించుచూ, అత్యో దంధ్ర సంభాషణలననినీ, పంచత్వలాది విషయమనినీ, మరియు ఇతర సామాజిక విషయములను కొన్నింటిని స్పష్టపరిచినది.

గ్రంథ ప్రవేశమునకు పూర్వము శాస్త్ర మంటే ఎలా ఉండాలి, కవి తన కవిత్వంలో కూర్చుంటే వివరిస్తూ.

ఉ॥ ఉన్నదియున్నట్లు మధురోక్తుల
జెప్పిన కబ్బమెప్పుడున్
బిన్నము నొంద దండలును
భాగని మెత్తురు, లేనిపోనిదం
వన్నలు కొన్ని పన్నుక కతల్
వెద బెట్టిన నేమి, యన్నెమా ?
పున్నెమ ? పురుషార్థమ ?
బు బుజ్జివు నేసిన బ్రాహ్మణార్థమా ?
....

గీ॥ స్వస్థుత్వియుఁ బక్షిపాతము నల్పవాయ
భంగమును, మత్సరము, శాస్త్రభాద, వీతి
లోపమును, వింద, కఠినోక్తి దోఁ నరాదు
కవి జగద్బాఘనీయమౌ కవిత్ గూర్చు.

అంటాడు. సకల నియమ నిష్ఠాగరిష్ఠులని
పై దికులను ప్రశంసిస్తూ...

సీ॥ చదివిరాఁ బగ్యజా ప్యామాముల్ ధూర్జువ
స్సువరాచి లోకముల్ సుతులు ముట్టు
మెదవిరాఁ పెదవి గుంపిత మృదుస్తుత పోడ
సల్లాపములు నల్లరాళ్ళు గలఁగు
తలచిరాఁ జ్ఞేత యాత్రలు నేటి కాలా
గంగోత్తరలకు మూడంగ తిరు
నిలిచిరాఁ పక్కర్మనియ తిన్న హృద్యత
కొండంబు పొండిరీకంబు దట్టు.

గీ॥ పఱచిరాఁ పంచపాళి దర్శనశేషములు
ముక్కు మూఁ తల సరిపుతు రొక్క జాము
బళిరఁ యీపాటి పరిపాటి దెలుగు నాటి
పై దికులు లోటి యేమేటి వచ్చు సాటి.

వైదిక బ్రాహ్మణులు వేటిని చూస్తే
ఇష్టపడతారో, వాటివంతా ఒక ఉత్సవ
మాలలో వట్టివేసి మనముందుంచుతాడీలా...

ఉ॥ పిళ్ళకు విట్టితోళ్ళకును నేతి
కరుళ్ళకు దొడ్డ యుత్తరేణ్
వేళ్ళకు దర్పముళ్ళకును

వేదపునోళ్ళకు నన్నకుట్టు వి
స్తళ్ళకు రావిపేళ్ళ కలికంబును
ముళ్ళకు వప్పుగూర వ
చ్చళ్ళకురాగి దిళ్ళకును పంతన
మందు దురాండ్రబైదికుర్

ఇక ఆనాటి వైదికప్రీతి మాట్లాడే తీరు
ఇలా ఉంటుందట.

క॥ అన్నే; చూస్సినపే; వాపే; చెవుడపే;
అష్టాగపే; యేమిపే;

విస్సావర్ణుల వారి బుట్టినప
యా విస్సాయ కిస్సారుపే

విన్సందెంతటి వాడె యేళ్ళు
నది పే; వెయ్యేళ్ళకిచే పుమా;

ఒన్నే బుట్టికి యాడపే; వాయిపుకే
ముంచుందిలే మంచివా

రెన్నే; యందురు శ్రోత్రి
యోత్తమ పదప్రీలాండ్ర దేశంబునన్

ఆనాటి వారి ఆచారాదులకు ఈ క్రింది
పద్యం దర్పణం వంటిది. పరిశీలించండి.

సీ॥ శోడికూయగ మేలుకొని తలవాకిలి

పైపాచి జిమ్మి కలాపి జల్లి
దడదడగా దంతదావనం బొనరించి

యిల్లల్కి ముగ్గిడి యెనుము బ్రదికి
పొరిగింటికిగి నివ్వును దెచ్చిరాజేసి

మడివలువల నుత్కి వడిచి మడిచి

బుజముపై నిడి దండెముల నాటవైచి కూ

రలు దరికొనియు దండులము లోడ్చి

సమువు రాచుక నీళ్ళుపై బోసికొని బట్ట

తడిది గట్టుకుని తీర్థంబు దెచ్చి

కలుగు నేర్ల తప్పేల ద్రాగిన్నె

రాచిప్ప యొకటి పొయరాళ్ళ బెట్టి

కళవిక నెనళ్ళు గ్రాఁ గించి కమ్మదైన
వంట కార్చేసి విస్తళ్ళ వద్దవములు
పొసగగావించి భయభక్తి పూర్వకముగ
నువచరించును వైదిక యువతి పతిని.

నియోగులెలా ఉంటారో కళ్ళకు కట్టిన
ట్లుగా వరిస్తూ.

సీ॥ మెలిబెట్టి విడిచిన మీసాలపై గొప్ప
విమ్మకాయలు రెండు విలువవచ్చు.

తేటగా దెల్లగా తెగగాలు లంకాకు

పొగచుట్ట బాంబారు బోల్పవచ్చు.

వడువీడి రెడ్డిగారిది రచ్చదీర్పుచో

నివిలు జడ్డీలని చెప్పవచ్చు.

అనదుగా బొసగించి నొసట బెట్టిన బొట్టు

లోక్కమా "ఘప్పదియా" దవచ్చు

గీ॥ వడివడిగ జిన్ననాడైన వడుగునాడు

తడ బడుచు జెప్పకున్నట్టి తప్పు సంద్య

ముక్కనాలుగు నిముషాల ముగియవచ్చు.

బళిర; యనవచ్చు లోకక బ్రాహ్మణులను.

నియోగులలో ఆడవారెలా ఉంటారో
వివరిస్తూ:

మ॥ కొమరుం బావట కడ్డమై మొగిలి

రేకుండమ్మలం పాకు నం

దముమీతన్ జడచుట్టపైనిడిన

సాదాదిళ్ళపై బచ్చతా

లుమురాళింపగ గూబకుట్టులును,

దాదాకాల జిల్లాలమ

చె్ములందుద్దుల బుష్కరాగముల

దాల్చి కట్టుపొమొత్తనె

య్యమున నృత్తం బ్రీతి గొల్పుదురు

లోక్కబ్రాహ్మణ ప్రేయసుల్

స్మార్తులయొక్క సాధారణ విషయాల్ని

లా ఏకరువు పెడుతూ

ఉ॥ ఈ యసుకోలు బళ్ళకడ వింగిలి

వీసులు వీసు పాసుగా

గూయగ బొచ్చి యా మయిల

గుడ్డల పంకెదగిల్చి రండు మొ

(తోయన నాలకింప రిసిరో! కలి

కాలము గాలె రామ రా

మాయను వృద్ధురాలయిత

స్మార్తవితంతువు మాటి మాటికిన్.

వారి భోజనాలు చూడండి ఎంతరుచిగా
ఉంటాయో.

ఉ॥ కమ్మని కందివప్పు సురుగరగ గాచిన

నేతి బొట్టు, దూ

రమ్మున దావి గ్రమ్ముకొనిరా

బొగు పెత్తిన యాకుఁ గూరలుం,

గుమ్మడి, పొట్ల, కాకర, మునుంగయు,

నంగయు, దొండ, బెండ, కా

కమ్ములు, దవ్వకంబులను, గల్చి

దుజింతురు శాలితండు లా

న్న మ్ములు భేవు మంచనుదినం

బరటాకులలోన బ్రాహ్మణుల్.

ఆనాడు (ఈనాడు కూడ అక్కడక్కడా)
ఒక తెగవారు, ఇంకొక తెగకు చెందిన
బ్రాహ్మణులతో వియ్యమందటం అనేది
జరగదు. ఆ విషయాన్ని ప్రస్తావిస్తూ ....

మ॥ పెరినాడున్, దెరిగణమున్, మురికినా,

ద్విభ్యాతము నే్వెగినా

దు, లలింగోపలనాడు, నానయిదునాడుత

ముగ్గజాస్సా మవి

బ్యల శాఖాత్రయవారు, ద్రావిడులు,

సత్యాషాడు, లార్వేలవా

రలు, బల్నందవరీకులున్, దమిక

వారల్, పాకశాటీః; స్మా

ర్తులతో విస్తరిపొత్తె వియ్యముల

పొత్తులేవు వింతయ్యెడిన్.

ఇక మాధ్వల విషయంలో ...

మాధ్వగురుండు వచ్చు నొకమాటు

పదేండ్లకు, వచ్చివారి ద

ర్మాధ్వమనే యటంచు వరహా

వరహా యొక యగ్ని ముద్రకున్,

సాధ్వసతీల విచ్చినను సాకను

డింకను బేకు బేకు

కుర్వసి నేయు. మోక్షమున

కుం గరణంబు హరణ్యమే నుమీ-

అని, తన పాండితీ గరిమను ఈ క్రింది పద్యంలో ఇలా ప్రదర్శిస్తాడు. ఈ పద్యం కవి యొక్క ప్రౌఢతాప్రీతికి ఒక చక్కని విదర్శనము. చూడండి ...

శా॥ వీటిమోది విటివటి కుచతటి

విన్యస్త పాటీరయు

క్యాటిమోది కటిపిటి పటు

వచోజం యూటదీరార్పటి

రాటిమోది ఘటి భటి కృతకరా

దత్తార్థ విప్సార్థయః

పేటిమోది వినోది మార్వధరణ్

బృందారకుం దిద్దరన్

వైష్ణవుల వ్యవహారములను వివరిస్తూ...

ఉ॥ అనరసోక్తి యామ్మడుత, యాగురు

భావము, నా ప్రసన్నత

భ్యాసము, నామభోద్యత విభాసము,

వచ్యుత దాస దాగు వ

ద్దాస వరేణ్య దాస భట దాస

శ్చ తదీయ కదానదాస వి

న్యాస నితాంత నైచ్యనటరావి

వయంబును, వైష్ణవార్థముల్.

అని అంటూ ఒక్కడుగు ఇంకా ముందుకు వేసి....

చ॥ తెలియదునాకు బూర్ణముగ దీరులు

వైష్ణవులేమి నేతురో

చలనము గానరాదు, తెలుచాటునజేతు;

రదేమిటంటిమా

తళియ యటండ్ర; కొంచెం విదానముగా

నొక యింత వింటిమా

గరుకు గరుకు మున్నుటుకు గట్టు గుటుకు

గుటుకు గుటుకుమన్.

అని తూర్పార బట్టతాడు. గ్రంథం ముగించు సందర్భంలో అత్తాకోడండ్ర సంభాషణలను చక్కగా ఇలా పద్యాలలో కుదిస్తాడు.

చ॥ అలుకున బిచ్చగాని, గవి యందడు

బొమ్మని కోడలన్న, వా

❀ తెలుగు తేజం ❀

— శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి

1. ఆంధ్రత్వమాంధ్రభాషా నల్పమని పల్కె
అప్పయ్య దీక్షితు డవరశివుడు,
దేశభాషల యందు తెలుగులెన్ననిపల్కె
ఆంధ్రభోజుడు కుశువాన్వయుండు,
తేనెయలుగునుండి తెలుగుపుట్టినదనె
విషపుకార్యెల్లు వివేకకాలి
తూర్పుటిలాలియన్ తొనయని పొగడిరి
పాశ్చాత్యపండిత ప్రవరులెల్లు

డలుగుచుఁ బోవఁ ద్రోవఁగని
యత్తిటు రమ్మని బిల్వ; వాడు రా
నిలువక పొమ్ము లేదనిన నీ కిది
యేమని వాడనన్; సరే
కలదన లేదనన్ దనది కావలెఁ
గోడలి ప్రేష్యయే మనున్.

ఉ॥ "కోడలి! పిపుదోము" మని కోరిన
య తను జూచి 'య త చే
యాడడు. కాలుపై కెగయు "నన్న
నయో, మును నేను మీదితో
లూడగ గాళ్ళతో నదిమి హమ్మనితో
మితి నత పీపు నే
డిడకువచ్చె దానిపలమే కుడుపుం
గన కోడలా" యనున్.

ఇలా ఈ పుస్తకము నందలి ప్రతి పద్యమూ చాలా ఆసక్తి దాయకమై, చదివిన కొందీ మర్లా మర్లా చదవాంనే కోరికను పుట్టించే విధంగా ఉంటుంది. మరెన్నో హాస్య పూరిత మైన పద్యములను విస్తర భీతిచే వ్రాయలేక పోవుచున్నాను.

ప్రపాచిన సంప్రదాయములను, నవ్య సంస్కారముతో సమన్వయము చేసి ఎంతో విలువైన సాహిత్యాన్ని శ్రీదాసు శ్రీరాములు గారు మనకు అందించారు. ఇటువంటి వాటిని అలాగే కాల గర్భంలో కలసి పోషిక గురు చేసుకుంటూ వాటికి సార్థక్యం చేకూర్చుటమే నేటి రసజ్ఞ పాఠకలోకం యొక్క అవశ్య కర్తవ్యం.

ఉగుతోనటి భాషను ఉంగవెటి
నేర్చుకొన్నట్టి వారమీ నేలపైసి
చెప్ప యుగ్వేదమంత ప్రాచీనమైన
జాతిమనయది భారత భూతలాన -

2. శిలంతో రథములు నృత్యించెనొకశిల్పి
మామల్లపురమున మహామదనర
నీటిపైనిటుకం దేరించెనొక శిల్పి
రామగుడి గట్టి రాణిశిల్పి
నిలువజాలని నీడ నిలిపెనొకే చోట
పానంట నొకశిల్పి ప్రతిభమీర
రాతిలో సరిగమ రాగాలు పలికించె
హంపిలో నొక శిల్పి సౌంపులొలక

తెలువతరమోనేయేరికి తెలుగువారి
చేతిలోని చమత్కార శిల్పగరిమ
దేశమంతా కయిలె న దేవునిల్లు
భరత ఖండానమాతల్లు పంటవలతి

నన్నపాఠ్యుని యొక్క నానాచిరమైన
యర్థసంపదలయొ య్యారరములకు
జిర్కనాచార్యుండు చెక్కినరాలందు
జీవంబుచిగురించు శిల్పమునకు
సిద్ధేంద్రయోగివిశిష్టుండు తీర్చిన
నవనవంబై నట్టి నాట్యమునకు
త్యాగరాజు గళంబు లోనరాగిల్లుచు
గిరికిలు కొట్టు సంగీతమునకు

వారసులు తెల్లవారలు వారలన్న
దేశములయందునున్నారు వాసిగాంచి
దేవతలయంతబలగమీ దేశమందు
తెలుగుపుట్టుక యనతపఃపలమునుమ్మి

4. భారతమిష చేతపలికెదర్మాద్వైత
నూక్ష్యంబు లెల్లను సోమయాజి
ముడిచియిచ్చిన దామమున విశిష్ట ద్వైతంబు
నెల్ల వాసనజాప్యేక్ష్యవ్వరాయ్,
రాటపెరిదులందు నద్వితీయంబుగా
విశ్వరూపము జూపవేమయోగి
అరయకాల జ్ఞానమనుపేరిన నాటి
ప్రగతి చాచెనుసుమీ బ్రహ్మగురుడు

తవులుప్రభులు విరాగులు తర్కయోగు
లెందరో యిట్టివారలింపొందగాను
పుటిరిపునీతముంజేయ పుడమియందు
తెలుగుకల్ప నితమతతేజమునను-

8. ఆంధ్రుల చరిత్ర - సంస్కృతి

— శ్రీ ఆచార్య భావన్

విజయనగరం :

స్థానిక గురజాడ స్మారకజిల్లా కేంద్ర గ్రంథాలయంలో సాహితీ మిత్రసమాఖ్య విజయభావన 30-10-90 మంగళవారం నాడు 'సంస్కృతి సాదామిని' అనే కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించింది.

విజయనగరానికి చెందిన మహారాజ అటానమస్ కళాకాలచరిత్రాధ్యాపకుడు శ్రీ ఎ. వెంకటేశ్వర్లు ప్రధానపక్షగా పాల్గొని 'ఆంధ్రుల చరిత్ర-సంస్కృతి' అనే విషయంపై సోదాహరణ ప్రసంగం చేసారు. 'అమరావతి పట్టణమున జాదులు విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపించునాడు' అనే రాయప్రోలు దేశభక్తి పద్యంతో శ్రీ వెంకటేశ్వర్లు తన ప్రసంగాన్ని ప్రారంభించారు. తెలుగు, తెలుగు, ఆంధ్ర, ఆంధ్ర మున్నగునకున్న పర్యాయపదాలని ఆయన అభిప్రాయపడుతూ, నిర్దిష్టమైన చారిత్రక ఆధారాలతో చూస్తే ఆంధ్రుల ప్రస్తావన మొగలుల కాలంలో కనిపిస్తుందని ఆయన వివరించారు. ఏ దేశంలో, ఏ పరిస్థితుల్లో, ఏమి జరిగిందో స్థూలంగా చెప్పబడేదే చరిత్ర అని వెంకటేశ్వర్లు అన్నారు. అశోకుని తర్వాత ఆంధ్రులు స్వతంత్రంగా ఒక రాజ్యం ఏర్పరచుకున్నారు, క్రీముఖుడు కాలవాహన సామ్రాజ్యాన్ని స్థాపించాడనీ, కాలవాహనులు నాలుగున్నర దశాబ్దాలపాటు రాజ్యపాలనగావించారనీ ఆయన తెలియజేశారు. తూర్పు చాళుక్యుల కాలంలో తెలుగుభాష రూపుదిద్దుకున్నదనీ, తొలి తెలుగుపద్యం పండరంగని అద్దంకి కాసువంత్రి కనుగొనబడిందనీ శ్రీ వెంకటేశ్వర్లు చెప్పారు.

భారత కవిచరిత్రయాన్ని గురించి ఆయన వివరిస్తూ, తిక్కన హరిహరద్వైత సిద్ధాంతంతో మత సామరస్యాన్ని కలిగించి, రాజకీయాలలో కూడా తన ప్రభువుకు సహకరించిన ఘనుడని ప్రశంసించారు. రెడ్డిరాజుల ఆస్థానకవి అయిన శ్రీనాథుని ప్రతిభాప్రాధికాలను గురించి, లోకజ్ఞతగురించి శ్రీ వెంకటేశ్వర్లు సోదాహరణంగా వివరించారు. ఆంధ్రభోజుడైన శ్రీకృష్ణదేవరాయల సాహితీ సమరాంగణ, సార్వభౌమవిరుదు సార్థకతను వివరిస్తూ, ఆయన భువన విజయసభాభవనాన్ని గురించి, అష్టదిగ్గజ కవుల కవితావిశిష్టత గురించి శ్రీ వెంకటేశ్వర్లు ప్రస్తావించారు. ఆధునిక కవులైన గురజాడ, జాషువా, కొడాలి కవితలను ఉదాహరిస్తూ అవి మన సంస్కృతిని ఎలా ప్రతిబింబింప చేస్తున్నాయో వివరించారు. ఆంధ్రుల పరాక్రమం శేరిలింగంపల్లి గన్నదనీ, ఆంధ్రులు అన్ని రంగాల్లోనూ కళాభినివేశం కలిగినవారనీ ప్రశంసించి శ్రీ వెంకటేశ్వర్లు తన ప్రసంగాన్ని ముగించారు.

విజయనగరం - ప్రభుత్వ మహారాజ సంస్కృతోన్నత పాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయుడు శ్రీ బి.ఎస్. మూర్తి సభకు అధ్యక్షత వహిస్తూ ఆంధ్రులుగా పుట్టి, ఆంధ్రభాషను అధ్యయనం చేయటం పూర్వజన్మల సుకృతమని అభిప్రాయపడ్డారు. ఆంధ్రరాష్ట్ర అవతరణ కోసం ఆచార్య నిరాహారదీక్ష సలిపిన 'అమరతీర్థి' పాట్టి శ్రీరాములుకు ఆయన ఘనంగా

నివాళులిచ్చారు. ఆంధ్రుల చరిత్ర - సంస్కృతిపై పరిశోధనలు జరిపిన ఆచార్య ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం, బాలేందు శేఖరం, సురవరం క్రతాప రెడ్డి, చిలుకూరి నారాయణరావు, మారే మండ రామారావు, ఏటుకూరి బలరామయ్య మాన్యుగ్రి క్రమాఖిలను శ్రీ మూర్తి ప్రస్తావించారు. 'శాధాసత్తత' లో ఆంధ్రులచరిత్ర - సంస్కృతి ప్రస్తావించబడినట్లు ఆయన వివరించారు. శతక సాహిత్యం మన ప్రత్యేకత అని చెప్పుతూ వేమన కవిని ఆయన ప్రశంసించారు. శ్రీ మూర్తి ఇంకా సంగీతం, చిత్రలేఖనం, శిల్పం, నాట్యం మొదలైన లలితకళలలో ఆంధ్రులకృషిని వివరించి, సంస్కృతీ పైభావాన్ని తెలియజేశారు. భిన్నత్వంలో ఏకత్వాన్ని సంతరించుదన్న మన సంస్కృతి విలక్షణమైన దని ఆయన చెప్పుతూ, 'తత్త్వచింతన' మన సంస్కృతికి సహజభూషణమని ఆయన కొనియాడుతూ ఆ ధ్యక్షోపన్యాసాన్ని ముగించారు.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన రసాయనిక శాస్త్ర విభాగంలో పరిశోధన గావిస్తున్న యువరచయిత శ్రీ ఎ. రవీంద్రబాబు సామాజిక స్పృహకలిగిన స్వీయవచన కవితలను వినిపించి, శ్రోతల మెప్పుపొందారు. ఆయన చదివిన కవిత్వంలో 'స్వాగతం'; 'అంకితం'; 'దీపావళి'; 'సాగిపోనేస్తం సాగిపో'; 'యవతా కదలిరా' అనేవి శ్రోతల్ని బాగా ఆకట్టుకున్నాయి.

ఈ సందర్భంగా జరిగిన 'కళారంజని కార్యక్రమంలో విజయనగరం - స్టేట్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా - ఫోర్టు బాంచి కాషియర్ శ్రీ ఎ.ఎస్. భస్వంతురి మొగానం చేసారు. ఆయనకు విజయనగరం కో-ఆపరేటివ్ సెంట్రల్ బ్యాంక్ క్లర్కు

శ్రీ పి. ఆప్పారావు తమలపై సహకరించారు. కొత్తపూరంలో మేలంకలంకగా ఉత్తమసాహిత్యవిలువలన్నీ కొన్ని పాటలను ప్రముఖవలన చిత్రాలలోనివి శ్రీధన్వంతరి వేణువుపై రసజ్ఞమనోహరంగా వినిపించి, ప్రోత్సహించినందున అందుకున్నాడు.

కోడుకొండ-వైవిక్ స్కూల్ మాస్టర్ మరియు విజయభావన ఉపాధ్యక్షుడు అయిన "సాహితీ కామిడి" శ్రీ పి. మాహన్ ఈ సభలో ముఖ్య అతిథిగా పాల్గొని, అభినందన ప్రసంగించేసి, ప్రధానవక్త శ్రీ వెంకటేశ్వర్లును కాలువా, పూలమాల, మొమెంటోలతో ఘనంగా సత్కరించారు. తేదికపై పాల్గొన్న సాహితీవేత్తలకు, కళాకారులకు శ్రీ మాహన్ విజయభావనతర ఘన జ్ఞాపికలను బహూకరించారు.

విజయభావన సభ్యురాలు, సంగీతకళాకారిణి విద్యార్థిని అయిన కుమారి డి. వర్ధని ఆంధ్ర ప్రదేశ్ వైభవాన్ని వర్ణిస్తూ పాడిన దేశభక్తిగీతంతో సభ ప్రారంభమైంది. విజయభావన ప్రధానకార్యదర్శి డా॥ ఎ. గోపాలరావు స్వాగతం చెప్పి, అతిథులను పరిచయం గావించారు. ఇటీవల మరణించిన, విజయనగరానికి చెందిన సాహితీవేత్త - 'శ్రీ కారదాపీఠం' వ్యవస్థాపకుడు అయిన 'కవిత్వా కామిడి' శ్రీ పరిటి సూర్య సుబ్రహ్మణ్యం సాహిత్యకృషిని సుశీలంగా వివరించి, డా॥ గోపాలరావు సంతాపతీర్మానం ప్రకటించారు. అనంతరం సభాసదులందరూ మానంపాటించి, శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యం ఆత్మీయకాంతిజ్ఞానాలని కోరారు. సంస్థకార్య శ్రీ పి. వి. యశ్. సుబ్బారావు సందేశాలు చదివారు. సంస్థ సహాయకార్యదర్శి శ్రీమతి. బి. హెచ్. దేవి ప్రకాష్ వందన సమర్పణతో సభ విజయవంతంగా ముగిసింది.

నన్నయ భట్టారక జయంతి

నవంబరు 2 వ తేదీ (కార్తీక పూర్ణిమ) పాయంకాలమా రి గంటలకు శరన్నండలి నన్నయభట్టారక జయంతి మహాసభను స్థానిక గౌరవీ విద్యాపీఠంలో నిర్వహించినది.

ఆ సభలో 'వ్యాస భారతము - నన్నయ పరిష్కారము' అను సిద్ధాంత గ్రంథమును రచించిన డాక్టర్ జోన్నలగడ్డ మృత్యుంజయరావుగారు నన్నయను గూర్చి ప్రసంగించిరి.

సభకు శరన్నండలి ఉపదేశము కళాప్రపూర్ణ శ్రీ మధుసూపంతుల సత్యనారాయణ కాస్త్రిగారు అధ్యక్షతవహించిరి.

శ్రీ మృత్యుంజయరావుగారి ప్రసంగ సారాంశము :

'నన్నయను గూర్చి మౌటాడునప్పుడు రాజరాజనరేంద్రుని, నారాయణభట్టును స్మరింపక పోయినచో ఆ ప్రసంగము సమగ్రముకాదు. రాజరాజ చారిత్రకముగా నీరసం కాలమవునుగాని అతడు సాహిత్యపరాక్రమం. అతడు పురాణములు వినినవాడు. ఆర్థధర్మకాస్త్రముల తెలుంగరిగినవాడు. ఉదాత్తరనాన్విక కావ్యనాటకక్రమములు చూచినవాడు. ఈశ్వరాగమములందు బుద్ధినిలిపినవాడు. అతనికిష్టములైన అయిదింటిలో భూదేవవిలాభితర్పణమిహిమః శ్రీతి. పార్వతీపతిపదాబ్జ ధ్యానపూజా మహోత్సవము నన్నయకు గూడ గలవు. నన్నయ భారతములో బ్రాహ్మణుల ప్రశంసకి ఎక్కడ వచ్చినను వారిని ఆకాశమైన కర్తను. పాటపరాస్త్రయైతరసుచేయడం అర్జునునకు ప్రశస్తియైన

శివుని అర్జునుడు అల్పసంఖ్యాకములయిన మూల శోకములలో చేసినస్తుతిని నన్నయ తెలుగులో ఒక పెద్దదండకములో గావింప జేయుట అతని శివభక్తి నిదర్శనము. అతని భారత శ్రవణాసక్తియే ఆంధ్రభారతవతరణమునకు మూలము. రాజరాజ నన్నయను కృష్ణద్యుపాయిన మునివృక్షభాభిహిత మహాభారతపదనిరూపితార్థామును తెలుగున 'ధీయో కి, తో రచింపుమని కోరెను. నన్నయ మొదట ఇంచుక సంశయించియే 'నా నేర్పువిధంబున 'ఇక్కడ వర్ణించు' రాచించెదనలెను. ప్రభువు శాంతర్యమును గ్రహించినవాడు గనుక నీ నన్నయ మహాభారతమునందలి పరమార్థము చేడకుండ చాసినీ తన ధీయో కి తో రేఖగన నొక కావ్యముగా తీర్చి దిద్దెను. తేజగుభారతము పంచమవేదమగుటతో పాటు, రసధ్వని ప్రధానమగు తీర్థమైతమ కావ్యమయినది.

అనువాదకుడు అవలంబించు పద్ధతులు ఆయి. అని యధామూలకత, మూలబంధనము. మూలప్రపంచనము, అన్యభాషకల్పనము, మూలత్యాగము, అమూలకత, నన్నయయొక్క ఇన్నిపద్ధతులను అవలంబించెను. మూలమునందు ఉన్నది యున్నట్లు రచింపక ఇన్ని మార్పులను చేయుటకు కారణము నన్నయ కావ్యకళాదృష్టియే.

యధామూలముగా ప్రాయముగా కొన్ని సందర్భములలో నన్నయ ఏదో ఒక శ్రోత అంశమును మూలములోని వానితో సరిగా అడుగునట్లు నిర్దేశించెను. మూలమున 'క్షేత్రే దారక్రమ', ఆంధ్ర

మాతదగ్గరను' అని మౌత్రముగాగా, నన్నయ 'చెవిటికి మధురగీతి' యను దానిని క్రొత్తగా సముచితముగా చేర్చెను. శిశుపాలుడు భీష్ముని నిందించుచు 'నీ నాలుకను నూలువ్రక్కలు చేయదు'నని మౌత్రము మూతమున నుండగా, నన్నయ తెలుగున 'అట్లయినఁగాని చాలవరినిఁ బొగడ' అని నూలువ్రక్కలగుటకు హేతువును చెప్పెను. నిజముగా అక్కయింట చావని కుంతిపాండవుల కొఱకు భీష్ముడు మూతమున ఏడ్చిన విపులమైన యేడ్పును, అది కరుణ రససిద్ధికి తోడ్పడదని, నన్నయ 'భీష్మాది మరువృద్ధులు శోకాక్రాంతులైరి 'అని సంక్షేపించెను. మూతమున ఏకచక్రపురవాసి బ్రాహ్మణుడు తనపైకై కపుత్రుని బిక్కున కావారముగా పంపజాల నని మౌత్రముండగా, తెలుగున నన్నయ అట్లతనిని పంప లేకపోవుటకు కారణములను చెప్పి ప్రపంచితాడెను. మూతమున ఉదయని పాష్యుడు అడువ్వుమైన అన్నమును నిందించి నందులకు, ప్రతి కపించినట్లుండ నన్నయ తెలుగున అప్పదోషమునకు ప్రతికపించినట్లు సముచితముగా అన్యథాకరించెను. ద్రౌపదీ పరాభవ సందర్భమున ధర్మరాజు ద్రౌపది కడకు ఒక దూతను పంపి ఆమెను ఏకవస్త్రవై అధోనీలవై ఏడ్చుచు సభలోనికి వచ్చి మోముగాని ముందున్నచో, సభవారందఱు దుర్యోధనుని నిందింతురని చెప్పి పంపినట్లు మూతమున నుండ, నన్నయ దానిని తెలుగున పూర్తిగా త్యజించెను. హంస దీక్షకులు గతించిన పిమ్మట జరాసంధునికి తెలుగున నన్నయ 'అయిన విహీనుడే సువిత్సనట్లు, విఖండిత పక్షతిద్వయండ్లయిన ఖగేంద్రునట్లు' అనుకీపమానములను అమాంతముగా సముచితముగా కల్పించెను. ఇవి యన్నియు నన్నయ ప్రతిభకు నిదర్శనములు.

వర్ణనల విషయమున నన్నయ పూర్తిగా స్వతంత్రించును. వ్యాసునితో పోటీపడి తీరును వర్ణముగా వించును తెలుగు భారతమునందలి ఇంద్ర ప్రస్థపురవర్ణన అందు లకు సాక్ష్యము.

రస పరిపోషణమునకు నన్నయయెంతో ప్రయత్నించి కృతార్థుడయ్యెను. మూతమున యయాతి దేవయానిని కుడిచేతిని పట్టుకొని కూపమునుండి ఉద్ధరించెనని మౌత్రముండగా, నన్నయ 'జలధిలోల వీచి' ఇత్యాది పద్యమును ఆ ప్రకరణమునందలి శృంగార రసమున కుపవృత్తంభకముగా రచించెను.

'ఇతరులక్షర రమ్యత వాచరింప' అను దానిలో ఇతరులకు కొందఱు పండితులని, విమర్శకులని, భావుకులని ఆర్థము చెప్పిరి. కాని కపింద్ర శబ్దముచేత నే వారందఱును గతార్థులగుదురు. పూర్వము పండితులు కాని కపింద్రులే లేరు. కపింద్రులు ప్రసన్నాకధాశలితార్థ యుక్తిని, అక్షర రమ్యతను రెండింటిని ఆదరింపగా, ఇతరులు అనగా సారమతితో లోనారము నేని వారు - నన్నయ కవిత్వ ముండలి అక్షర రమ్యతను గీతిమాధుర్యమును మౌత్రమే ఆదరింతురని నన్నయభావము. శబ్దాలంకార నిరపేక్ష్యముగా అక్షర రమ్యతను సాధించుటకు నన్నయ యెన్నో మార్గముల నవలంబించెను. 'రాజకులైన భూషణుడు' మొదలు కారదరాత్రుల వలకు ఇంచు మించు ప్రతి పద్యమునందును నన్నయ అక్షర రమ్యతను సాధించెను.

నన్నయలో మూడు పాళ్లు సంస్కృతము, ఒకపాలు తెలుగు ఉన్నదనుట తప్ప, మహాకవులు ప్రకరణోచితముగా భాషలను వాడుదురు. దుష్యంతు నిరాకృతమైన శకుంతలను 'తడయక పుట్టిన వాడు ...' అను పద్యము నన్నయ

పూర్తిగా తెలుగులో ఏడ్పించెను. ద్రోణుడు ద్రుపదుని కడకు పాఠశాల పోగోరి - 'తేడు పెంతయిఁ గవ్వమైనను' అని పూర్తిగా తెలుగులో చింతింప జేసెను. తన విడ్డలు అడవులకు పోవు నప్పుడు కుంతి సహదేవునితో 'అన్న! సహదేవ! నీవును అన్నలతో నరిగవయ్య' అని నన్నయ తెలుగులోనే అనిపించెను.

మూతమున నూచనా మౌత్రముగా నున్న అలంకారములకు నన్నయ ఒక సమగ్రతను సంపాదించిపెట్టి దానిని మఱింతి మనోహరముగా చేయును.

దుష్యంతుడు కన్యాశ్రమమునకు పోవు నప్పుడు మూతమున ద్రువములు అతనిపై పూలవానను గురిసెనని మౌత్రము ఉండగా తెలుగున నన్నయ పులింగ ద్రుమశబ్దమును దీసివై చి స్త్రీలింగ లతా శబ్దమును ప్రయోగించి దానికి అలనలతో అభేదమును చెప్పి, అలిసీ నివాదములచే దీవన విప్పించి కుసుమాక్షతలను చల్లించి నట్లు కర్ణించుట నన్నయ మూతమునకు చేసిన పరిష్కారమునకు నిదర్శనము. ఇట్టివింకను తెలుగున ఎన్నియో కలవు. ఒక్కొక్కచో మూతమున నిరలంకారమైన దానిని నన్నయ సాలంకారముగా చేయును.

నన్నయ చేసిన ఈ మార్పు అన్నియు అతని భారతమును, మూతముతో కులనాత్మకముగా పరిశీలించి నప్పుడే తెలియ గలవు. అప్పుడే వారికి నన్నయ పతిభ అవగతము కాగలదు. మూతములో అనువాదమును కులనాత్మక పరిశీలనము చేయ గూడదనువారున్నారు. అట్లునుటకు వారి కారణములు రెండు, ఒకటి మూత ప్రతులలో దేనిని నన్నయ అనుసరించెనో తెలియ నప్పుడు అట్టి కులనాత్మక పరిశీలన మెట్లు సాధ్యము? అని. తెలుగు భారతమునందలి పద్యములకు మూతము

తరువాయి 27వ పేజీలో

భరత ప్రశంస

— శ్రీ చావలి సాంబశివ సుబ్రహ్మణ్యం బి. ఏ., బి. ఇడి.

అ. రామచరిత నరసి, రఘుమ్య భావాల
సిరుల వడయు కలిమి దిక్కలేదు
పరమ భాగవతుల పరిపూర్ణకృపఁజేసి,
భరత హృదయ మరసి, పలుకు వాడ!

క. భరతుడు నిర్మల చిత్తుడు,
భరతుడు రామాయణమునఁ భావన
గుణ సం
భరితుడు, ధర్మాత్మ్యం, డా
భరతుని, శ్రీ రామచంద్ర భక్తు,
మతింతున్ !

ఉ. కన్నల పండుగ, జనని కైకకుఁ
గోర్కలఁ దీర్పు పంటవై,
యన్నర నాధు నాదరము నందిన
సత్య వరాక్రమాండవై,
చెన్నల రంగ రామానకుఁ జెంతను
లేకయు, సేవకుండవై,
వన్నెలు గూర్పు శీలమున వాసికి
నెక్కిన, నిన్ దలంచెదన్ !

సీ. పెండ్లివేడుక లెల్లఁ బెనవేయ, మాచుట్టు
మాగియు లోపలఁ జాల మారిపెమెసగ,
మేనమామలు కోర, మించు ప్రేమల
నెంచి,
చనినావు శతృఘ్ను సహితముగను
అశించెయి, కైక యితి దురాశను
గూర్పు

సింహాసనమును, సిరుల నెల్ల,
గడ్డి పరకగ నెంచి, గహనాలయముఁ
జొచ్చి
శ్రీరామ పాదుకల్ శిరముఁదాల్చి,

తే. భక్తిఁ, సింహాసనమునందు వరలఁజేసి,
రామచంద్రుని సేయన రాజ్యమేలి,
అన్న నతిభక్తిఁ గొలిచిన
యనుజానిగను,
నిలచునీకీర్తి, తారకల్ నిలచుదాక!

ఉ. రాముడు లేని రాజ్యమున, రాజయి
కులకుట నీచమంచు, నా
తామస ధర్మమున్ దెగడి, తాపస
ధర్మ పథానువర్తివై,
నీమము బూని పట్టణపు నీడము వీడి,
జితేంద్రియుండవై,
భూమి వసించు సజ్జనుల భూషగ వెల్లి
తరించి నావహా!

ఆ. గళధర్మ. కాప్రసారమై వెలుగొందు
శీల సంపదను వశిస్థ నొద్ద
నరసి, వరలినావు. ఆచరించియు. నీవు
మచ్చ లేని చందమామవోలే !

సీ. వంశ గౌరవమును పరికించి. రక్షింప
నీవు పూనినయట్టి నియమములను
రఘువంశ మణి దీప రక్షకుండై నట్టి
దళరంధ్రుడైనను దలపలేదు!
కడుపార నినుగన్న, కైకేయి కనలేదు,
అన్నవై నీకున్న యాశలేవా!
సౌమిత్రి మదిలోని సంకయమ్ములు,
నిన్ను
కావలోఁ, గనుదాక కరుగలేదు!

తే. రత్నసింహాసనమునెక్కి, రాజావగుచు,
తల్లి కానంద మొన గూర్చు తరుణ
మందు.

పదవి కాలదన్నివ నిన్నుఁ బ్రస్తుతింప
ధరణి నెవ్వారికినిఁ గాదు ధన్యజీవి!

ఆ. పదియు నాలుగేండ్లు వనవాసమును
సల్పి,
మరుదివమున బ్రొద్దు మసలు సరికి
రాముడేగి దెంచి, రాజ్యంబుగొననిచో
నగ్నిఁ జొచ్చి, చక్రు నవవె భరత!

క. నిరులున్నను. కరులున్నను,
పరివారము, తల్లి కైక వరము
నయోధ్య

పురమాన్నను, శరమాన్నను,
బరమాత్ముని సేవయొకటే భరతుడు
కోరన్ !

క. పరమాత్ముని యెడ భక్తిని,
పరమహితండ్లైన రామ పదసేవా త
త్పరతను, సద్ధర్మ నిరతి
భరతుని చరితంబు భక్తిభరితముకాద!

26వ పేజీ తిరువాయి

అనదగిన వానిని చూపు చుండగా, అట్టి
సందియమునకు తావులేదు. వారి ఇంకొక
కారణము అట్టి పరిశీలనముచే వ్యాసుని
తక్కువ పఠించినన్నయ నంతకంటెమిన్న
యనిచెప్ప వలసివచ్చునని, వ్యాసుని ఒక
మహర్షిగా గాక మహాకవిగా, వన్నయను
అతని ననుసరించిన ఇంకొక మహాకవిగా
భావించి వన్నయప్రతిభనునిరూపించుటయే
దానికి ఫలము. వ్యాసునిలో ఉన్నదాని సే
వన్నయ పరిష్కరించెను. గావున వ్యాసుడు
లేనిచో వన్నయ లేనే లేడు, అట్టి తుల
నాత్మక పరిశీలనముచేయని వారువ్యాసుని
దేదో, వన్నయ దేదో తెలియక ఒకరి
దాని నింకొకరి కంటగట్టి, ఆ ఉభయముల
కును అన్యాయము చేసినవా రగుదురు.

వ్యాసభారతము బంగారము, మేలిమి
బంగారము. దానిని దీసికొని వన్నయశిల్పి
భావరత్నములను పొదిగి ఒకహారముగా
చేసి ఆంధ్ర భారతిని శృంగారించెను.

ప్రసంగమునకు ముందు శ్రీ సత్యనారా
యణశాస్త్రిగారు శ్రీమృత్యుంజయరావు
గారిని నూతన వస్త్రములతోను ఇన్నూట
పదాలు రూప్యములతోను సత్కరించారు.
శ్రీ కరుటూరి సత్యనారాయణగారు కూడ
వక్తను నూతనవస్త్రములతో సమ్మా
నించిరి. శ్రీ సున్నిధానము నరసింహ శర్మ
స్వాగత వచనములతో నారంభమైన
సభ, వందన సమర్పణముతో ముగిసెను.

...—...

9. జానపదసాహిత్యంలో మానవీకరణ

— శ్రీమతి జి. మగుణకుమారి, ఎం. ఏ., ఎం. యిడి.,

ప్రపంచ సాహిత్యంలో 'మానవీకరణ' లేక మూర్తి, అమూర్తమైన అంశాలకు 'మానవత్వాన్ని' ఆపాదించినారు. అందునా జానపద సాహిత్యంలో మానవీకరణ అత్యవసరం.

భగవంతుని సృష్టి సర్వాలంకార శోభితం. ప్రకృతిలో ఆణునణునూ అలంకారమయం. కూన్యమైన ఆకాశం కూన్యచంద్రులతోను, నక్షత్రాలతోను, అతిశోభాయమానంగా విలసిల్లుట యదార్థం. అరణ్యాలు వివిధ వృక్షాలతోను, పలురకాల జంతువులతోను అలరారుచున్నవి.

మానవుడు నిత్యజీవితంలో అలంకారికంగా మాట్లాడడం సహజం. మానవునికి ప్రకృతికి గల సంబంధం అతి సన్నిహితం. మానవుడు మిక్కిలి మేధావంతుడు, యుక్తివంతుడు, చైతన్యమూర్తి. ప్రకృతి తద్వీరుద్ధం. అయినను మానవుడు తన సుఖదుఃఖానుభూతులను ప్రకృతిలో ప్రతిబింబింప చేసికొనుచు తన జీవన యాత్ర సాగించడం సహజమే.

'యాచ్ఛావం తద్భవతి' అన్నట్లు మానవుడు మానవీకరణలో ప్రకృతిని పరికించి ప్రకృతి గూడ తడను గుణమైన భావములను ప్రకటించునట్లు భావించడం జరుగుచున్న విషయమేగదా! ఇందులకు కావ్యంలో, ప్రబంధంలో యువాహరణలు శోకాల్లలు.

పామరులు ప్రకృతి యొడిలో యెక్కువగా కాటం గడపడం సహజం. అందుచే ప్రకృతిపై వారికిగల మక్కువ అధికం.

కవుల కూహాగన మెక్కువ. కాని జానపదులు అప్రయత్న నిర్భయంగా భావములను వెలువరించడం సత్యమేగదా! నిత్యజీవితంలో అనుభవించిన సుఖదుఃఖాలకు రసోద్రేకాలై యాలాపించినవే జానపద గేయములు. అట్టి గేయాలలో మానవీకరణ ఎంత గొప్పగా చోటు చేసుకొన్నదో చూద్దాం.

ఆకాలగోపాలాన్ని అలరించిన గ్రంథ రాజము రామాయణమేకదా! అట్టిరామాయణ గాథలో వంపాసరోవరప్రాంత శోభను తిలకించి సీతా విరహమున జానపదుల రాముడు విలపించిన తీరు వరికించండి.

1 "మడుగులో పుష్పముల్ -

మదన బాణములయ్యె

నీలోర్పలంబులు -

సెలక కన్నుల బోలు

యీచక్రవాకముల్ -

ఈపద్మముకుళముల్ -

ఇంతి వచముల బోలు

ఈవాంసనడకలు -

యింతినడకలబోలు

చాడుకైవాలంబు -

నీత వరులను బోలు

మీనుల మీమీలులు -

మెలక చూపుల బోలు

అనర్తమును జూడ -

అతివనాభిని బోలు

పంకజంబులు జూడ -

పగతి వదనం బోలు

యీ వనంబులు చూడ -

యింతినే దోపించె

మల్లె మొగ్గలు జూడ -

మగువ పలువరుసాయె

చిలుక వలుగులు వినిన -

చెలువ మాటగ దోచె

కోకిలారావముల్ -

కోమలి గీతముల్

దొండపండును జూడ -

తొయ్యలి మోవయ్యె

ఎది చూచినను నాకు -

ఇంతి దూపంబయ్యె' I

ప్రకృతిని మానవీకరణ చేయుచు పై గేయములో జానపదుడు రాముని మనస్థితిని అద్భుతంగా తెలియజేశాడు. ఈగేయమును రెండు భాగాలుగా విభజింపవచ్చును. ప్రథమభాగమంతయు రమ్యమైన ఉవమానములలోను (ఉదాహరణకు నీలోర్పలంబులు, చక్రవాకములు); ద్వితీయభాగమంతయు చక్కని ఉపమేయములతో (సెలకకన్నులు, యింతి వచములు మున్నగునవి) గేయము అలరారు చున్నది. ఇట్టి గేయములు కన్న సాహిత్యమున గూడ చూడబోమా. ఇది జానపద గేయముల ప్రత్యేకతే అని చెప్పవచ్చును.

ప్రకృతిలోని ప్రతిఅణువు సీతాపరంగానే వర్ణింపబడినది. మానవీకరణకీ గేయం ముచ్చటనక.

సీతారాముల పరస్పరానురాగమునకు ప్రతీక. శ్లాఘనీయంగా దూరీకరించి గేయం. ప్రకృతియే సీత. సీతయే ప్రకృతి అను భావన ప్రధానంగా యీ గేయ వర్ణన సాగినది. మడుగులో పుష్పములు - మదన బాణములు, నీలోర్పలములు - సెలక

1. తెలుగుజానపద గేయసాహిత్యము -

క్రి. రామరాజు P No : ౯౩

కన్నులు, చారుశైవాంబు - సీతకురులు, హంసనడకలు - సీత నడకలు మాన్నగు పద బంధములతో రాముని విలాపము ప్రవాహరీతిగా సాగినది. సర్వమూ సీతా మయమే. సహజ వాతావరణ శోభకీ గేయం ప్రతీక.

వార్యకి రామాయణంలో గూడ మానవీకరణ స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. రావణుడు సీత నపహరించుకొని బోవుచున్న సందర్భమున అసహాయ స్థితిలోనున్న సీత ప్రకృతికి సహాయం చేయుమని అర్థించడం కరుణరసపూరితం. ఇది వార్యకి ప్రతిభను, జానపదహృదయమును చాటుచున్నది.

‘ఉత్పన్న వాతాభివాతా నానా
ద్విజగతాయతః
మాభేరితి విసూతాగ్రా
వ్యాజఘ్నరిన పాథపాః’
- అరణ్య 52. 86

జలప్రపాత ప్రమాఖాః
శృంగరచ్చిత బాహనః
సీతాయాం హియాయానాయం
విక్రొళస్తప పర్వతాః
- అరణ్య 52-87

వార్యకి రామాయణంలోని పై శ్లోకములు మానవీకరణకు మచ్చు తునకలు.

రామాయణంలోనే మరొక పాత్ర కూర్పణ. ‘సూక్ష్మరామాయణమున’ కూర్పణ వర్ణనీయున్నది.

‘మండల వెంట్రుకలు ముండి చేతులది ముసలి రక్కసాచ్చెక్ అసభియాకండ్లు కండ్లు గచ్చకాయల్, దాని బలుపండ్లు దంతికోరల్ పాలిండ్లు రెండుబారల్, అదికండ్లజాచి

శ్రీరామలక్ష్మణుల కనునైగలు చేసెన్ ఆ కూర్పణ యొడలు మరచి వచ్చెన్”

కూర్పణకు రాక్షసి, రాక్షస పాత్ర యైన, దేవతామూర్తియైన, మానవ మూర్తియైన వర్ణించుటకు ప్రకృతే అలంబన. స్వభావానుగుణముగ రాక్షస పాత్రను వర్ణించి జానపదుడు పాత్ర చిత్తమును పాటించాడు.

కండ్లు - గచ్చకాయలు, బలుపండ్లు - దంతికోరలు, పాలిండ్లు రెండుబారలు, ముండిచేతులు - మండల వెంట్రుకలు - మాన్నగు చక్కటి ఉపమానములతో వికారముగా రాక్షసిపాత్ర వర్ణితము.

ముదటి గేయమున సీత సౌందర్యమును, రెండవ గేయమున కూర్పణకు వికారస్వరూపమును చాల స్పష్టంగా, ఔచిత్యపరంగా తెలియజేసిన తీరు లెస్స. వికార స్వరూపముద్వారా దుష్టస్వభావము చెప్పకయే చెప్పినట్లు వర్ణించుట అద్భుతం. ప్రకృతిలోని ఉపమానములను రాక్షసి పరంగా తెల్పుటయు మానవీకరణయే గదా!

సంస్కృతంలో కాలిదాసు మేఘానికి మానవత్వ మాపాదించి ‘మేఘసంజే’ కావ్యాన్ని అద్భుతంగా సృష్టించాడు. జానపదులు తుమ్మెదలు. చిలుకలు మున్నగువానికే గాక జడపదార్థములకు గూడ మానవత్వ మాపాదించి గేయములను అద్భుతంగా మలిచారు. అలంకరించి తలుకరించుకొనడం నుండ వలె ననుకొని పలుకరించుకొనడం జాలని ఆలుమగల సంభాషణలో తడిక రాము బారమెంత రసస్పృహకంగా అలరారుచున్నదో యీక్రింది గేయంలో పరికించండి.

‘భార్య : వంకాయవండాను -
పరిహాడు వార్చాను
తినమని చెప్పితే - తడికా తడికా
భర్త : వగలాడి మాటలకు -
ఒళ్ళంత మండింది

వడ్డనీ చెప్పితే - తడికా తడికా
పట్టుచీర తెచ్చాను - పెట్టెలో పెట్టెను
కట్టమని చెప్పితే - తడికా తడికా
భార్య : చీర కంచులులేవు -

చుట్టు చెంగులు లేవు
వడ్డని చెప్పితే - తడికా తడికా
భర్త : సంతలోకి వెళ్ళి సరిగంచుచీరను
అద్దాల రవికను అతివ తెచ్చెన
కట్టుకోవోనే :

అలంకలోను వారిరువురి నడుమగల అనురాగాన్ని జానపదులు తెల్పివనిధం అమోఘం. తడికా మానవత్వాన్ని ఆరోపించి చెప్పిన తీరు అద్భుతం.

మానవీకరణ(Personification) అనునది ఆంగ్లంలో ప్రత్యేక అలంకారంగా పేర్కొనబడింది. సంస్కృతంలో ఉపమా, రూపకాది అలంకారాలలో మానవీకరణ అంతర్గతమై యున్నది. జానపద సాహిత్యంలో మానవీకరణకు ఒక ప్రత్యేక మైన స్థానం కనిపిస్తుంది.

Personification మీద పాశ్చాత్యులు అభిప్రాయాలను కొన్నింటిని పరికిస్తూ ‘Anthroponorphic treatment of animals, natural elements’ and natural phenomena is a Characteristic of North American Indian mythology, not only in tales set in the Mythical Age, but in those in which human beings also appear Rock, Flint, Thunder, Coyote, Buffalo, Deer, Sun, Moon, Water, Earth, Corn, Tobacco, to mention only a few personified elements and phenonena, are

2. పల్లెటూరులో ప్రజాజీవనము - డా॥ యెల్లండ రఘుమూర్తి పేజీ 90: 92

all well-known actors in tales. they talk, behave and appear as human beings in a plethora of tales from all parts of the continent. The one area where human actors and fantastic beings outnumber animals or other actors in mythology is the Eskimo area. Animals appear in many Eskimo stories, but they are usually animals who speak definitely either as animals, or as transformed human beings, and not as humanlike creatures- Standard Dictionary of Folklore Mythology & Legend Funk & Wagnalls P. 860.

"The treating of an abstract quality or thing as if it had human qualities"- Larousse illustrated international encyclopedia and dictionary Part 2 - P 654.

"A figure of speech in which a thing, quality or idea is represented as a person" - Webster's New World Dictionary P . 1002

పాతకాన్ని కాపాడడానికి యీ మోసకరణ అనివార్యం.

నన్నయభట్టారకుని భారత సూక్తిరత్నములు

దీరమతి యుతులతోడ వి
చారము పేయువది మను విచారిత పూర్వ
ప్రారబ్ధమైన కార్యము

పారముఁ బొందును విఘాతవదదూరంబై.
అది 6-104

స్థిరమైన బుద్ధిగలవానితో ముందుగా
నాలోచింపవలయును. ముందాలోచించి
ప్రారంభించిన కార్యము విఘ్నములకు
లోబడక సంపూర్ణముగ నెఱవేలును.

పలుమలు శపథంబులు నం

బలియును వభివాదనమును

పామప్రియ భా

షలు మిథ్యా వినయంబులుఁ

గలయవి దుష్ట స్వభావకావురుపులకున్.

అది 6-112

మాటిమాటికి శకథములు చేయుట,
దోసిలి ఘటించుట నమస్కారము
చేయుట, మంచిమాట లింపుగాఁ జెప్పుట
కపట వినయముఁ జూపుట, యనునవి
దుష్టస్వభావముగల నీచుల లక్షణములు.

కడు నలుకయుఁ గూర్చియు నే

ర్పద నెఱిగించునది వాని పరి

కాలము పె

న్నిడుగును గాడ్చును జనులకుఁ

బడుటయు వీడుటయు వెలుకవడియెడు

భంగిన్.

అది 6-114

జనులకు వీడుగు పడినప్పుడు. గాలి
వీచినప్పుడు మాత్రమే వాని విషయము
తెలియును. గాలి ముందుగాఁ తెలియదు.
అదే విధమున నితరులకుఁ దప్పె
నెక్కువ కోపమే కలదో, ప్రేమయే
కలదో వారి చర్యల ఫలితము వెల్లడియై
నపుడే తెలియును. గాని ముందుగాఁ
తెలియదు.

జనపతి యైనవాఁకిఁ బ్ర

చంద మహాతుము లాహవాంతరం

బున మృతిఁ బొందియొందె మఱి

పుత్తులపైఁ దన రాజ్యభార మె

ల్లమ వియమించియేఁగి గిరు

లం దవ మొప్పఁగఁ

జేసియొందెఁ గా

కనిమిషలోక భోగసుఖ

మందఁగబోలునె కాశ్యతంబుగన్.

అది 6-128

జనపతియైనవాఁడు (రాజు) స్వర్గ
లోక సుఖములు పొందవలయు నన్న
మహాసంకల్పమైన యుద్ధమధ్యమున మర
ణము మొందవలయును. లేదా రాజ్య
భారమును కుమారుఁ కప్పగించి నెడలి
కొండలలోఁ దగిలి విధమునఁ దప మొన
రింపవలయును. ఈ రెండుఁ కప్ప వేలు
మార్గములేదు.

(స త క మ)

B. V. & Co.

రాజమండ్రి.

FIVE PANDITS

X Class Best Telugu Notes

X Class Telugu **Question Bank**

X Class Hindi Golden Notes

and

Test Papers with Answers

I Year Intermediate Telugu Full Notes

II Year Intermediate Telugu Full Notes

II Year Inter Dharma Vijayam Notes

I Year Degree Telugu Full Notes with Text

II Year Degree Telugu Full Notes

II Year Degree Vara Vikrayam Notes

చదవండి!

అత్యధిక మార్కులతో విజయం సాందండి.

అనుకరణములకు మోసపోకండి.

కీ. శే. విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి స్మారక సాహితీ పురస్కారము

1979 జనవరి నుంచి 1989 డిసెంబరు వరకు గల
కాలపరిమితిలో (సాహిత్యాభిమానుల కోరికపై కాలపరిమితిని
మార్పు చేయడమైనది.) తెలుగులో ప్రచురించబడ్డ
స్వతంత్ర గ్రంథాలకు సాహితీ పురస్కారం లభిస్తుంది.

ఈ కాలంలో ప్రచురించబడ్డ

1. ఉత్తమ సాంప్రదాయిక కావ్యానికి రు. 1,116 ల నగదు పురస్కారం.
2. ఉత్తమ సాహిత్య విమర్శకు రు. 1,116 ల నగదు పురస్కారం.
3. ఉత్తమ ఆధునిక కవితా సంపుటికి రు. 1,116 ల నగదు పురస్కారం.

రచయితలు తమ గ్రంథాలను మూడేసి కాపీలు చొప్పున జనవరి 15 వ తారీఖు లోపల
ఎడిటర్ "సమాలోచన" 6-4-24, T. Nagar, Rajahmundry-533 101 ఎడసుకు పంపాలి.

వాటిపై తుదినిర్ణయం "సమాలోచన" దే.

పురస్కార గ్రహీతలకు రాజమండ్రిలో ఏర్పాటు చేయబడే
స్మారక పురస్కార సభలో

సభాముఖంగా నగదు అందచేయబడుతుంది.

ఈ పురస్కారాలకు అవసరమైన నగదు శ్రీ శాస్త్రిగారి కుమారు లైదుగురు సమకూరుస్తారు.

